

Åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen lägger regeringens skrivelse Åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism till handlingarna.

Utskottet föreslår vidare att riksdagen tillkännager för regeringen

- att det är angeläget att det arbete som bedrivs av den nationella samordnaren tas till vara samt att det därutöver finns behov av att kontinuerligt utveckla arbetet mot våldsbejakande extremism (se avsnittet Nationell samordnare)
- att det finns behov av att sprida kunskap om våldsbejakande islamistiska organisationers övergrepp och ideologi samt att uppgiften att genomföra detta förslagsvis kan tilldelas Forum för levande historia (se avsnittet Kunskapshöjande åtgärder)
- att det finns anledning att se över behovet av ett förtydligat ansvar för skolhuvudmän och andra som arbetar med barn och unga för att motverka radikaliserings, liksom formerna för ett sådant ansvar (se avsnittet Förhindra radikaliserings och rekrytering)
- att det bör utvecklas metoder och redskap för kommuner för att identifiera samfund och organisationer som inte bör få stöd från det allmänna eftersom de inte lever upp till grundläggande demokrativärderingar (se avsnittet Förhindra radikaliserings och rekrytering)
- att det bör utvecklas metoder och redskap för att identifiera organisationer och samfund som vill motverka radikaliserings, och att dessa organisationer och samfund bör stärkas och stödjas (se avsnittet Förhindra radikaliserings och rekrytering)
- att det är viktigt att i digitala miljöer där det förekommer våldsförhärlikande budskap som utgör verktyg i rekrytering till extremistiska organisationer och konstellationer sprida positiva motbudskap om

demokrati och våra grundläggande värden (se avsnittet Förhindra radikaliserings och rekrytering)

- att det är viktigt att myndigheter och kommuner har beredskap för att hantera avhoppare som fortfarande förespråkar våldsbejakande ideologier eller som återvänder och misstänks ha begått grova brott utomlands (se avsnittet Individer som lämnar extremistiska miljöer).

Utskottet föreslår att riksdagen avslår övriga motionsyrkanden.

I betänkandet finns sex reservationer (SD) och ett särskilt yttrande (V).

Behandlade förslag

I betänkandet behandlar utskottet regeringens skrivelse Åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism (skr. 2014/15:144) samt 17 yrkanden i följdmotioner och två motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2015/16.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	5
Redogörelse för ärendet.....	8
Ärendet och dess beredning.....	8
Skrivelsens huvudsakliga innehåll.....	8
Utskottets överväganden.....	9
Regeringens skrivelse Åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism.....	9
Yttrande från justitieutskottet.....	14
Yttrande från utbildningsutskottet.....	15
Tillkännagivanden till regeringen med anledning av regeringens skrivelse Förebygga, förhindra och försvåra – Den svenska strategin mot terrorism.....	15
Propositionen Ett särskilt straffansvar för resor i terrorismsyfte.....	15
Utskottets ställningstagande.....	16
Nationell samordnare.....	16
Motionerna.....	16
Skrivelsen.....	18
Överenskommelse kring åtgärder mot terrorism.....	19
Yttrande från justitieutskottet.....	19
Utskottets ställningstagande.....	21
Kunskaphöjande åtgärder.....	21
Motionerna.....	21
Skrivelsen.....	23
Strategisk handlingsplan för inrättande av kunskapshus.....	23
Överenskommelse kring åtgärder mot terrorism.....	25
Yttrande från utbildningsutskottet.....	25
Utskottets ställningstagande.....	25
Förhindra radikaliserings och rekrytering.....	26
Skrivelsen.....	28
Rapporten Våldsbejakande islamistisk extremism och sociala medier.....	30
Överenskommelse kring åtgärder mot terrorism.....	31
Yttrande från utbildningsutskottet.....	31
Utskottets ställningstagande.....	32
Individer som lämnar extremistiska miljöer.....	33
Motionen.....	33
Skrivelsen.....	33
Utskottets ställningstagande.....	34
Anhörigas roll.....	35
Motionen.....	35
Skrivelsen.....	35
Stödtelefon.....	36
Utskottets ställningstagande.....	36
Skärpta rutiner inom kriminalvården.....	37
Motionerna.....	37
Skrivelsen.....	37
Yttrande från justitieutskottet.....	38
Utskottets ställningstagande.....	38

Reservationer	39
1. Nationell samordnare, punkt 2 (SD)	39
2. Stärka och stödja samfund och organisationer som vill motverka radikalisering, punkt 6 (SD)	40
3. Förhindra radikaliserings och rekrytering i digitala miljöer, punkt 7 (SD)	41
4. Beredskap för att hantera avhoppare, punkt 9 (SD)	41
5. Exitverksamheter, punkt 10 – motiveringen (SD)	42
6. Anhörigas roll, punkt 11 – motiveringen (SD)	42
Särskilt yttrande	43
Skrivelsen om åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism (V)	43
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	44
Skrivelsen	44
Följdmotionerna	44
Motioner från allmänna motionstiden 2015/16	45
<i>Bilaga 2</i>	
Justitieutskottets yttrande 2015/16:JuU2y	46
<i>Bilaga 3</i>	
Utbildningsutskottets yttrande 2015/16:UbU3y	55

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. **Regeringens skrivelse Åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism**

Riksdagen lägger regeringens skrivelse 2014/15:144 till handlingarna.

2. **Nationell samordnare**

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att det är angeläget att det arbete som bedrivs av den nationella samordnaren tas tillvara samt att det därutöver finns behov av att kontinuerligt utveckla arbetet mot våldsbejakande extremism.

Därmed bifaller riksdagen delvis motion

2015/16:156 av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 1 och avslår motion

2015/16:131 av Jonas Millard och Fredrik Eriksson (båda SD) yrkandena 1 och 2.

Reservation 1 (SD)

3. **Kunskapshöjande åtgärder**

Utskottet tillkännager för regeringen som sin mening att det finns behov av att sprida kunskap om våldsbejakande islamistiska organisationers övergrepp och ideologi samt att uppgiften att genomföra detta förslagsvis kan tilldelas Forum för levande historia.

Därmed bifaller riksdagen delvis motion

2015/16:156 av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 5 och avslår motionerna

2015/16:156 av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) yrkandena 2–4 och

2015/16:780 av Robert Hannah (FP) yrkande 3.

4. **Ansvar för skolhuvudmän m.fl.**

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att det finns anledning att se över behovet av ett förtydligat ansvar för skolhuvudmän och andra som arbetar med barn och unga för att motverka radikaliserings, liksom formerna för ett sådant ansvar.

Därmed bifaller riksdagen delvis motion

2015/16:156 av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 7.

5. **Identifiera samfund och organisationer som inte bör få stöd från det allmänna**

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att det bör utvecklas metoder och redskap för att identifiera samfund och

organisationer som inte bör få stöd från det allmänna eftersom de inte lever upp till grundläggande demokratiska värderingar.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:156 av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 8.

6. Stärka och stödja samfund och organisationer som vill motverka radikalisering

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att det bör utvecklas metoder och redskap för att identifiera organisationer och samfund som vill motverka radikalisering och att dessa organisationer bör stärkas och stödjas.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:156 av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 9.
Reservation 2 (SD)

7. Förhindra radikalisering och rekrytering i digitala miljöer

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att det är viktigt att i digitala miljöer där det förekommer våldsförhålligande budskap som utgör verktyg i rekrytering till extremistiska organisationer och konstellationer sprida positiva motbudskap om demokrati och våra grundläggande värden.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:156 av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 10.
Reservation 3 (SD)

8. Förbättrad dialog mellan kommuner och trossamfund

Riksdagen avslår motion
2015/16:156 av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 6.

9. Beredskap för att hantera avhoppare

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att det är viktigt att myndigheter och kommuner har beredskap för att hantera avhoppare som fortfarande förespråkar våldsbejakande ideologier eller som återvänder och misstänks ha begått grova brott utomlands.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:156 av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 13.
Reservation 4 (SD)

10. Exitverksamheter

Riksdagen avslår motion
2015/16:156 av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) yrkandena 11 och 12.

Reservation 5 (SD) – motiveringen

11. Anhörigas roll

Riksdagen avslår motion

2015/16:156 av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 14.

Reservation 6 (SD) – motiveringen

12. Skärpta rutiner inom kriminalvården

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:156 av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 15 och

2015/16:3072 av Anna Kinberg Batra m.fl. (M) yrkande 20.

Stockholm den 26 januari 2016

På konstitutionsutskottets vägnar

Andreas Norlén

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Andreas Norlén (M), Hans Ekström (S), Veronica Lindholm (S), Jonas Millard (SD), Maria Abrahamsson (M), Per-Ingvar Johnsson (C), Agneta Börjesson (MP), Patrick Reslow (M), Emanuel Öz (S), Fredrik Eriksson (SD), Mathias Sundin (L), Mia Sydow Mölleby (V), Tuve Skånberg (KD), Emilia Töyrä (S), Berit Högman (S) och Marta Öbminska (M).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I ärendet behandlar utskottet regeringens skrivelse Åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism (skr. 2014/15:144) samt två motioner som har väckts med anledning av skrivelsen, motion 2015/16:131 (SD) och motion 2015/16:156 (M, C, FP, KD). Vidare behandlas i ärendet två motionsyrkanden som väckts under allmänna motionstiden hösten 2015, motion 2015/16:780 yrkande 3 (FP) och motion 2015/16:3072 yrkande 20 (M).

Justitieutskottet och utbildningsutskottet har yttrat sig (bil 2–3). Justitieutskottet har yttrat sig över skrivelsen i de delar som rör justitieutskottets beredningsområde och över motionerna 2015/16:131 (SD) yrkandena 1 och 2 och 2015/16:156 (M, C, FP, KD) yrkandena 1 och 15. Vidare har justitieutskottet yttrat sig över ett motionsyrkande, 2015/16:3072 (M) yrkande 20, från den allmänna motionstiden 2015. Utbildningsutskottet har begränsat sitt yttrande till frågor som rör utskottets beredningsområde och motion 2015/16:156 (M, C, FP, KD) yrkandena 2 och 7.

Den 19 januari 2016 höll konstitutionsutskottet och justitieutskottet en gemensam hearing om radikaliserings och rekrytering till våldsbejakande extremism i den digitala miljön.

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen Åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism (skr. 2014/15:144) redovisas de åtgärder som regeringen har vidtagit för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Åtgärderna syftar till att öka kunskapen om våldsbejakande extremism och att utveckla förebyggande insatser och metoder. Myndigheter, kommuner och det civila samhällets organisationer, inklusive trossamfund, ska genom dessa åtgärder mer samordnat och effektivt kunna bidra till att värna demokratin mot våldsbejakande extremism.

Regeringen presenterar 21 åtgärder som kan delas in i fem grupper, nämligen

- nationell samordning för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism
- åtgärder för att värna demokratin och alla människors lika värde och rättigheter
- åtgärder mot identifierade risker
- åtgärder för att individer ska lämna våldsbejakande extremistiska rörelser
- stärkt nordiskt och internationellt kunskaps- och erfarenhetsutbyte.

Utskottets överväganden

Regeringens skrivelse Åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen lägger regeringens skrivelse till handlingarna.

Skrivelsen

Regeringen framhåller att mänskliga rättigheter och demokratiska principer såsom de fastslagits i regeringsformen och i internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter utgör samhällets grundläggande värdegrund. Utifrån dessa principer skapas ett demokratiskt samhälle, och individerna kan enas om och acceptera fattade beslut samt ta ansvar för varandra och det gemensamma samhällets utveckling. Ett demokratiskt samhälle förutsätter att var och en respekterar andras rättigheter och att motsättningar löses enligt demokratins spelregler. I det demokratiska samhället spelar en mångfald av politiska ideologier och idéer en viktig roll för det politiska samtalet. Ideologier kan vara starka demokratiska drivkrafter som används i arbetet med samhällsförändring. Samtidigt finns det individer och grupper som anammar politiska ideologier som rättfärdigar antidemokratiska metoder och som legitimerar våld för att åstadkomma förändringar i samhället.

Regeringen definierar våldsbejakande extremism som ideologier som bejakar och legitimerar våld som medel för att förverkliga extrema ideologiska åsikter och idéer. De våldsbejakande gruppernas aktiviteter och ideologier genererar enligt regeringen problem som tangerar många områden.

Områden som regeringen framhåller på ett direkt sätt berörs av åtgärder för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism är

- insatser för att stärka demokratin och öka demokratisk medvetenhet
- insatser mot rasism, främlingsfientlighet och andra former av intolerans
- hatbrott
- brottsförebyggande arbete
- insatser mot hot och våld mot förtroendevalda och yrkesgrupper som är viktiga i det demokratiska samhället
- insatser mot terrorism.

Den senaste heltäckande kunskapssammanställning som har gjorts av våldsbejakande extremism i Sverige finns i departementspromemorian Våldsbejakande extremism i Sverige – nuläge och tendenser (Ds 2014:4). I ett avsnitt i skrivelsen beskriver regeringen de våldsbejakande extremistiska miljöerna i Sverige; beskrivningen bygger i huvudsak på den nämnda

departementspromemorian. Det finns, anför regeringen, i huvudsak tre våldsbejakande extremistiska miljöer som inte accepterar de grundsatser som det öppna demokratiska samhället vilar på: våldsbejakande högerextremism, våldsbejakande vänsterextremism och våldsbejakande islamistisk extremism. Utöver detta finns ensamagerande extremister som kan motiveras till våldshandlingar av olika ideologier, men inte tillhör etablerade grupper eller nätverk.

En nationell samordnare för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism (Ju 2014:18) har i uppdrag att utveckla och stärka arbetet på lokal nivå och säkerställa samverkan mellan myndigheter, kommuner och organisationer inklusive trossamfund. Vidare har samordnaren i uppdrag att förbättra stödet till anhöriga, ta fram och initiera en sammanhållen strategi för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism, uppmuntra till insatser för individer som vill lämna våldsbejakande extremistiska rörelser och inrätta ett nätverk av experter (dir. 2015:27). Eftersom internet och sociala medier utgör propagandakanaler för våldsbejakande extremistgrupper har samordnaren gett Försvarshögskolan i uppdrag att göra en studie om de sociala mediernas roll i radikalisering och rekrytering till våldsbejakade extremism (Ju 2014:18/2014/1). Vidare ska den nationella samordnaren inom ramen för sitt uppdrag erbjuda kunskapsstöd och rådgivning till kommuner och lokala aktörer. Samordnaren har för detta ändamål efterfrågat kontaktpersoner i Sveriges 290 kommuner. I maj 2015 hade 257 kommuner anmält en kontaktperson till den nationella samordnaren. I de drygt 50 kommuner som har besökts har en inventering gjorts av de lokala förutsättningarna för förebyggande insatser mot våldsbejakande extremism. Förslag på anpassade åtgärder utarbetas i nära samarbete med kommunerna.

I skrivelsen presenterar regeringen pågående åtgärder mot våldsbejakande extremism i syfte att tydliggöra ansvarsområden, samverkan och målgrupper och att utveckla myndigheternas beredskap och insatser under den tid som den nationella samordnarens uppdrag pågår. Efter att den nationella samordnarens arbete avslutas i juni 2016 avser regeringen att omhänderta de förslag och den strategi som samordnaren har i uppdrag att ta fram. Regeringen avser även att samtidigt följa upp samtliga åtgärder i skrivelsen i syfte att bedöma effekterna av dessa och behovet av nya åtgärder.

Nationell samordning för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism

Regeringen anför i skrivelsen att nyckeln till ett framgångsrikt förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism är kunskap, ansvarsfördelning och en fungerande samverkan mellan relevanta myndigheter, kommuner och landsting. Det gäller i synnerhet statliga och kommunala myndigheter och förvaltningar som fritidsverksamhet, skola, socialtjänst och Polismyndigheten, de särskilda ungdomshemmen och Kriminalvården. Samverkan är nödvändig för att bygga upp ett arbete som värnar demokratin. Det behövs för att kunna

motverka att våldsbejakande politisk och religiös extremism uppkommer, etablerar eller breder ut sig. Det behövs också för att kunna göra insatser för personer som är i riskzonen för att ansluta sig eller som redan har anslutit sig till extremistiska rörelser samt för avhoppare från sådana rörelser. Det handlar om att skapa samsyn om lokala problem och deras orsaker och om att mer effektivt ta vara på tillgängliga erfarenheter och kunskaper i syfte att det förebyggande arbetet ska bli långsiktigt och kunskapsbaserat (åtgärd 1, 2, 3 och 4).

Åtgärder för att värna demokratin och alla människors lika värde och rättigheter

Åtgärder inom detta område har, anför regeringen, en bred inriktning då de omfattar alla inom relevanta grupper, t.ex. alla elever, alla ungdomar, alla berörda yrkesgrupper, alla trossamfund. De syftar framför allt till att främja demokratisk medvetenhet och alla människors lika värde och rättigheter och därmed påverka individer med målsättningen att minska grogrunderna för antidemokratiskt beteende, våldsbejakande ideologier och radikalisering. Dessa åtgärder fångar även upp individer i riskzonen eller individer som redan har anslutit sig till en våldsbejakande extremistisk rörelse. Den nationella samordnarens uppdrag att genomföra riktade utbildningsinsatser ska anpassas till lokala behov och kan exempelvis vara både grundläggande och fördjupande (åtgärd 5, 6, 7, 8 och 9).

Åtgärder mot identifierade risker

Åtgärd 10, 11, 12, 13, 14 och 15 riktar sig till riskgrupper eller områden där det finns identifierade risker och problem kopplade till våldsbejakande extremism.

Åtgärder för att individer ska lämna våldsbejakande extremistiska rörelser

Enligt regeringen ska åtgärderna inom detta område utveckla insatser för individer som är eller har varit involverade i våldsbejakande extremistiska rörelser och syftar till att kunna bemöta ideologiskt övertygade individer och att minska risken för återfall i ideologiskt motiverad brottslighet hos enskilda individer (åtgärd 16, 17, 18 och 19).

Stärkt nordiskt och internationellt kunskaps- och erfarenhetsutbyte

Regeringen framhåller att den internationella samverkan och det internationella kunskaps- och erfarenhetsutbytet har bidragit till att utveckla det nationella arbetet i Sverige för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Denna samverkan kommer att fortsätta (åtgärd 20 och 21).

21 åtgärder

De 21 åtgärder som regeringen presenterar är följande.

Åtgärd 1: Regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag att som nationell samordnare förbättra samverkan mellan myndigheter, kommuner och organisationer på nationell, regional och lokal nivå när det gäller arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Samordnaren ska verka för att kunskapen om våldsbejakande extremism ökar och att förebyggande metoder utvecklas.

Åtgärd 2: Regeringen har gett den nationella samordnaren i uppdrag att inrätta en referensgrupp av företrädare från olika myndigheter, organisationer inom det civila samhället och experter vid universitet och forskningsinstitutioner. Referensgruppen ska sammankallas regelbundet i syfte att utbyta kunskap och information. Samordnaren ska samråda med referensgruppen i frågor om verksamhets- och metodutveckling, om hur det förebyggande arbetet kan följas upp och utvärderas och hur samordningen av arbetet med förebyggande av våldsbejakande extremism kan bedrivas på lång sikt.

Åtgärd 3: Regeringen har gett den nationella samordnaren i uppdrag att inrätta ett expertnätverk vars kunskap och kontakter kan gynna utvecklingen av det förebyggande arbetet på nationell, regional och lokal nivå.

Åtgärd 4: Regeringen har gett den nationella samordnaren i uppdrag att ta fram en sammanhållen strategi för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Samordnaren ska initiera genomförandet av denna och i detta samråda med berörda myndigheter och kommuner.

Åtgärd 5: Regeringen har gett den nationella samordnaren i uppdrag att genomföra riktade utbildningsinsatser till relevanta yrkesgrupper på lokal nivå.

Åtgärd 6: Regeringen har gett Statens medieråd i uppdrag att utveckla kampanjen No Hate Speech Movement till att också omfatta insatser för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism genom att stärka barns och ungdomars medie- och informationskunnighet. Kampanjen ska särskilt inriktas mot att stärka barns och ungas förmåga att använda sin yttrandefrihet och respektera mänskliga rättigheter, att öka demokratisk delaktighet och stimulera till källkritik och eget kritiskt tänkande i relation till medier. Syftet med uppdraget är att förebygga rasism, sexism, främlingsfientlighet och andra former av intolerans och att värna demokratin mot våldsbejakande extremism.

Åtgärd 7: Regeringen har gett Forum för levande historia i uppdrag att under perioden 2015–2017 genomföra en stor utbildningsinsats om olika former av rasism och intolerans i historien och i dag. Syftet är att satsningen ska bidra till att skapa ett jämlikt samhälle präglad av respekt för alla människors lika värde och rättigheter och till att främja demokratin.

Åtgärd 8: Regeringen har gett Nämnden för statligt stöd till trossamfund (SST) i uppdrag att utvidga och fördjupa dialogen med trossamfunden i syfte att stimulera arbetet med demokrati och demokratisk medvetenhet. Nämnden ska utveckla dialogen till att inkludera ett brett spektrum av samfund och grupperingar inom samfunden, särskilt med fokus på kvinnor och ungdomar.

Åtgärd 9: Regeringen har gett Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) i uppdrag att fördela statsbidrag till organisationer och kommuner för verksamhet som motverkar anti-demokratiskt beteende och radikaliserings samt anslutning till våldsbejakande extremism.

Åtgärd 10: Regeringen har gett den nationella samordnaren i uppdrag att förbättra stödet till anhöriga.

Åtgärd 11: Regeringen har beslutat att den nationella samordnaren ska ge en etablerad frivilligorganisation i uppdrag att genomföra en pilotverksamhet med en nationell stödtelefon dit bl.a. anhöriga, kommuner, organisationer och andra kan vända sig för att få information, råd och stöd i frågor om våldsbejakande extremism.

Åtgärd 12: Regeringen har gett Socialstyrelsen i uppdrag att utarbeta ett stöd för socialtjänstens arbete med barn och unga vuxna som riskerar att involveras eller som redan är involverade i våldsbejakande extremism. De ungas och de anhörigas egna erfarenheter och behov av stöd ska vara en utgångspunkt då stödet utformas.

Åtgärd 13: Regeringen har gett Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) i uppdrag att komplettera metodmaterialet Inget att vänta på – Handbok för våldsförebyggande arbete med barn och unga med information om våldsbejakande extremism.

Åtgärd 14: Regeringen har gett Nämnden för statligt stöd till trossamfund (SST) i uppdrag att i dialog med de trossamfund som vill utveckla sitt arbete för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism stimulera dessa samfunds stöd till ungdomar, föräldrar och anhöriga.

Åtgärd 15: Regeringen har gett Göteborgs universitet i uppdrag att utveckla och sprida kunskap och metoder för att minska rekryteringen av människor till våldsbejakande ideologier och rörelser och till rasistiska organisationer.

Åtgärd 16: Regeringen har gett den nationella samordnaren i uppdrag att stötta relevanta aktörer i att utveckla arbetet med de individer som vill lämna våldsbejakande extremistiska rörelser.

Åtgärd 17: Regeringen har gett Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) i uppdrag att fördela statsbidrag till verksamhet som stöder individer som vill lämna våldsbejakande extremistiska rörelser.

Åtgärd 18: Regeringen har gett Statens institutionsstyrelse (SiS) i uppdrag att göra en kartläggning av metoder och arbetssätt som kan användas i arbetet för att förebygga våldsbejakande extremism inom myndighetens särskilda ungdomshem.

Åtgärd 19: Regeringen har gett Kriminalvården i uppdrag att göra en kartläggning av metoder och arbetssätt som kan användas för att förebygga våldsbejakande extremism hos Kriminalvårdens klienter. Kartläggningen ska även omfatta metoder och arbetssätt som kan användas i arbetet med klienter som redan är anslutna, eller på annat sätt har koppling, till våldsbejakande extremistiska grupper.

Åtgärd 20: Regeringen avser att fördjupa det nordiska kunskaps- och erfarenhetsutbytet.

Åtgärd 21: Regeringen avser att fortsatt delta i internationella nätverk i syfte att inhämta kunskap om andra länders insatser.

Målgrupper för åtgärderna

Åtgärder för att värna demokratin och alla människors lika värde och rättigheter syftar till att nå ut till många personer. De syftar också till att utveckla kunskap om våldsbejakande extremism inom ramen för befintliga verksamheter, som i skolan och inom fritidsverksamheter. Åtgärder mot identifierade risker riktas specifikt till personer i riskzonen, såsom anhöriga eller personer som redan har utvecklat ett riskbeteende i relation till våldsbejakande extremism. Åtgärder för att individer ska lämna våldsbejakande extremistiska grupper kommer att röra det mindre antal individer som är radikaliserade och för vilka det krävs insatser för att de ska lämna dessa. Den nationella samordnarens uppdrag samt stärkt nordiskt och internationellt kunskaps- och erfarenhetsutbyte omfattar samtliga åtgärdsområden.

Yttrande från justitieutskottet

Justitieutskottet välkomnar de åtgärder som regeringen redovisar i skrivelsen och lyfter i sitt yttrande bl.a. fram det brottsförebyggande arbetet, och anför följande i den delen.

De våldsbejakande gruppernas aktiviteter och ideologier skapar problem som tangerar många områden. Ett område som mer direkt berörs av åtgärder för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism är, som regeringen anför, det brottsförebyggande arbetet.

Brottsförebyggande arbete i detta sammanhang syftar till att systematiskt och kunskapsbaserat arbeta mot brottslighetens orsaker och att begränsa möjligheterna att begå brott. Arbetet sker i nära samverkan mellan statliga myndigheter, kommuner, frivilligorganisationer, föreningar och trossamfund, framför allt på lokal nivå. De brottsbekämpande myndigheternas förebyggande arbete riktar sig i huvudsak till potentiella riskgrupper och mot potentiella brottstillfällen. Polismyndigheten och Säkerhetspolisen kan, med sin unika kunskap om brottsligheten och dess utveckling inom ett visst geografiskt område, bidra med relevant information vid framtagandet av de lokala problembilder som ska styra det lokala brottsförebyggande arbetet och det lokala arbetet för att motverka våldsbejakande extremism.

Dessutom sprider Brottsförebyggande rådet kunskap och ger kvalificerat metodstöd till brottsförebyggande aktörer för att de ska kunna bedriva ett effektivt och kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete utifrån lokala förutsättningar.

Utskottet anser i likhet med regeringen att den brottsförebyggande verksamheten är en viktig del i arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism.

Justitieutskottets yttrande finns i bilaga 2. (Avvikande meningar S, M, SD, MP, C, V, FP, KD.)

Yttrande från utbildningsutskottet

Utbildningsutskottet välkomnar regeringens skrivelse om åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism. Det är en allvarlig och angelägen fråga. Demokratien måste värnas, och samhället måste bli mer motståndskraftigt mot radikaliserings till våldsbejakande extremism. Enligt utskottet bör samverkan mellan samtliga berörda aktörer säkerställas, likaså bör arbetet på lokal nivå stärkas. Utbildningsutskottets yttrande finns i bilaga 3. (Särskilt yttrande från V.)

Tillkännagivanden till regeringen med anledning av regeringens skrivelse Förebygga, förhindra och försvåra – Den svenska strategin mot terrorism

Riksdagen har på förslag av justitieutskottet gjort två tillkännagivanden till regeringen om kriminalisering av s.k. terrorismresor och om internationellt samarbete (bet. 2015/16:JuU7, rskr. 2015/16:86).

Efter tillkännagivandet om kriminalisering av s.k. terrorismresor har regeringen presenterat propositionen Ett särskilt straffansvar för resor i terrorismsyfte (prop. 2015/16:78), se nedan.

Tillkännagivandet om internationellt samarbete innebär att internationella samarbeten mot terrorism måste ha hög prioritet. I strategin skriver regeringen att det förebyggande arbetet ska vara i fokus för Sveriges internationella arbete mot terrorism och att det arbetet ska bedrivas inom ramen för FN. Utskottet menar att fokus i första hand borde vara att säkerställa ett bra och fungerande samarbete inom EU. Det är viktigt att Sverige deltar aktivt för att stärka det europeiska samarbetet för att förebygga, förhindra och lagföra terrorism. Detta handlar både om att bygga ut de institutionella strukturerna och om att på nationell nivå hämta hem goda exempel från andra länder. Arbetet på EU-nivå när det gäller frågor om radikaliserings och deltagande i terroristverksamhet behöver fördjupas. Samarbetet inom Europol, som inrättats för att förbättra polissamverkan mellan EU:s medlemsländer i syfte att bekämpa bl.a. terrorism, bör förbättras.

Propositionen Ett särskilt straffansvar för resor i terrorismsyfte

Regeringen har i propositionen Ett särskilt straffansvar för resor i terrorismsyfte (prop. 2015/16:78) föreslagit att det införs ett särskilt straffansvar för den som

- tar emot utbildning avseende bl.a. terroristbrott (fängelse i högst två år eller, om brottet är grovt, fängelse i lägst sex månader och högst sex år),
- reser eller påbörjar en resa till ett annat land än det land där personen är medborgare om avsikten är att begå eller förbereda eller att ge eller ta emot utbildning avseende bl.a. terroristbrott (fängelse i högst två år)
- finansierar en sådan resa som avses ovan (fängelse i högst två år) eller

- finansierar en person eller en sammanslutning av personer som t.ex. begår terroristbrott, oavsett syftet med finansieringen (fängelse i högst två år eller, om brottet är grovt, fängelse i lägst sex månader och högst sex år).

Regeringens förslag innebär att ansvar inte ska dömas ut om gärningen är ringa.

Regeringen lämnar även förslag om svensk domstols behörighet att döma över brotten liksom möjligheten att använda hemliga tvångsmedel för dem.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 april 2016.

Utskottets ställningstagande

Utskottet välkomnar regeringens skrivelse om åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism. Det är en allvarlig och angelägen fråga. Demokratin måste värnas, och samhället måste bli mer motståndskraftigt mot radikaliserings till våldsbejakande extremism. Det är utomordentligt viktigt att samverka mellan samtliga berörda aktörer säkerställs, liksom att arbetet på lokal nivå stärks. Enligt utskottets mening är de åtgärder m.m. som regeringen presenterar i skrivelsen goda verktyg i det arbetet även om utskottet, som framgår i de följande avsnitten, anser att ytterligare åtgärder bör vidtas.

Utskottet föreslår att riksdagen lägger regeringens skrivelse till handlingarna.

Nationell samordnare

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen tillkännager för regeringen att det är angeläget att det arbete som bedrivs av den nationella samordnaren tas till vara samt att det därutöver finns behov av att kontinuerligt utveckla arbetet mot våldsbejakande extremism.

Riksdagen avslår motionsyrkanden om att den nuvarande nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism ska avsättas och ersättas med en icke politisk samordnare samt att regeringen bör göra en ny riskanalys om vilka typer av våldsbejakande extremism som utgör det största hotet mot Sverige och vidta åtgärder i enlighet med den analysen.

Jämför reservation 1 (SD).

Motionerna

Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP och KD) begär i motion 2015/16:156 ett tillkännagivande om att fullfölja och ta till vara den nationella samordnarens arbete (yrkande 1). Jonas Millard och Fredrik Eriksson (båda SD) däremot

begär i motion 2015/16:131 tillkännagivanden dels om att den nuvarande nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism ska avsättas och ersättas med en icke politisk samordnare (yrkande 1), dels om att regeringen bör göra en ny riskanalys om vilka typer av våldsbejakande extremism som utgör det största hotet mot Sverige och vidta åtgärder i enlighet med den (yrkande 2).

Motionärerna i motion 156, Andreas Norlén m.fl., välkomnar regeringens skrivelse om åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism, som de anser innehåller väl motiverade förslag och åtgärder. Motionärerna menar dock att än mer behöver göras. De anför att den nationella samordnaren som alliansregeringen tillsatte under 2014 nu arbetar med att bl.a. ta fram en sammanhållen strategi för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Uppdraget syftar bl.a. till en förbättrad samverkan mellan myndigheter, kommuner och organisationer på nationell, regional och lokal nivå när det gäller arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Den nationella samordnaren ska även verka för att kunskapen om våldsbejakande extremism ökar och att förebyggande metoder utvecklas. Det är viktigt att arbetet fullföljs och att erfarenheterna från arbetet tas väl om hand, framhåller motionärerna.

I motion 131 framhåller Jonas Millard och Fredrik Eriksson att Sverigedemokraterna saknar förtroende för den aktuella samordnaren och för de åtgärder hon redovisat. Motionärerna anser att hot från våldsbejakande grupper med emfas förtjänar att tas på allvar och att det därför får anses vara av stor vikt att den nationella samordnaren har den kompetens som krävs för att kunna lösa uppdraget att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism. En nationell samordnare borde enligt motionärerna vara en person med väl dokumenterad kunskap om terrorism och extremism, och även ha gedigen erfarenhet av antingen militära, polisiära eller civila områden. Den efterfrågade kunskapen och erfarenheten bör huvudsakligen ha förvärvats genom yrkesarbete utan koppling till politiska uppdrag eller överväganden. Riksdagen bör därför, enligt motionärerna, ge till känna för regeringen att den skyndsamt bör återkomma med förslag på en ny samordnare med relevant kompetens.

När det gäller behov av en ny riskanalys och relevanta åtgärder, anför Jonas Millard och Fredrik Eriksson i motion 131 att enligt en rapport från 2014, Våldsbejakande extremism i Sverige – nuläge och tendenser (Ds 2014:4), beställd av Justitiedepartementet, är bedömningen att terrornivån för Sverige är förhöjd sedan oktober 2010. Rapporten slår vidare fast att det finns attentatshot från samtliga våldsbejakande extremistmiljöer i Sverige. Bedömningen är dock att det största hotet utgörs av våldsbejakande islamistiska miljöer och att attentatshotet är som störst från individer som deltagit i träning eller i strider i konfliktzoner och sedan återvänt till Sverige. Motionärerna anför vidare att den s.k. autonoma miljön, dvs. den vänsterextremistiska miljön, anses utgöra ett hot mot delar av det demokratiska systemets grundläggande funktioner såväl som mot enskilda personer och att

den s.k. autonoma rörelsen har förmågan att agera samordnat och systematiskt. Vitmaktmiljön anses enligt motionärerna sakna direkt förmåga och avsikt att agera mot det demokratiska systemets grundläggande funktioner men anses utgöra ett hot mot enskilda personer. Det presenterade materialet fokuserar enligt motionärerna oproportionerligt mycket på en av de tre identifierade formerna av våldsbejakande extremism, medan det helt förbiser andra som motionärerna anser borde uppmärksammas; som exempel pekar de på militant miljö- och djurrättsaktivism samt vissa radikalfeministers revolutionära uppmaningar om att bl.a. tillgripa våld mot vad man kallar heteronormativa, medelålders vita män, vilka dessa anser utgör och upprätthåller vad de upplever som en patriarkal könsmaktsordning.

Enligt motionärerna kan inte heller åtgärderna anses vara ändamålsenliga, trovärdiga eller tillräckliga för att värna vårt samhälle. Motionärerna anser att riksdagen bör ge regeringen till känna att regeringen ”bör gå tillbaka till ritbordet” och återkomma med en strategi och ett åtgärds paket som svarar mot de verkliga behoven.

Skrivelsen

Den nationella samordnaren för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism (Ju 2014:18) är enligt regeringen den mest omfattande insatsen som nu pågår för att utveckla arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Samordnaren har uppdraget att utveckla och stärka arbetet på lokal nivå och säkerställa samverkan mellan myndigheter, kommuner och organisationer inklusive trossamfund. I syfte att stärka den nationella samordnarens arbete gentemot myndigheter, kommuner och det civila samhällets organisationer fattade regeringen i mars beslut om tilläggsdirektiv. Samordnaren har nu också i uppdrag att förbättra stödet till anhöriga, ta fram och initiera en sammanhållen strategi för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism, uppmuntra till insatser för individer som vill lämna våldsbejakande extremistiska rörelser och inrätta ett nätverk av experter (dir. 2015:27). Eftersom internet och sociala medier utgör propagandakanaler för våldsbejakande extremistgrupper har samordnaren gett Försvarshögskolan i uppdrag att göra en studie om de sociala mediernas roll i radikaliserings och rekrytering till våldsbejakande extremism (Ju 2014:18/2014/1). Detta uppdrag redovisades i början av november 2015 i rapporten Våldsbejakande islamistisk extremism och sociala medier, se nedan under rubrik Rapporten Våldsbejakande islamistisk extremism och sociala medier.

Åtgärd 1 innefattar att regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag att som nationell samordnare förbättra samverkan mellan myndigheter, kommuner och organisationer på nationell, regional och lokal nivå när det gäller arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Samordnaren ska verka för att kunskapen om våldsbejakande extremism ökar och att förebyggande metoder utvecklas.

Enligt åtgärd 2 har regeringen gett den nationella samordnaren i uppdrag att inrätta en referensgrupp av företrädare från olika myndigheter, organisationer inom det civila samhället och experter vid universitet och forskningsinstitutioner. Referensgruppen ska sammankallas regelbundet i syfte att utbyta kunskap och information. Samordnaren ska samråda med referensgruppen i frågor om verksamhets- och metodutveckling, om hur det förebyggande arbetet kan följas upp och utvärderas och hur samordningen av arbetet med förebyggande av våldsbejakande extremism kan bedrivas på lång sikt.

Vidare har regeringen, åtgärd 3, gett den nationella samordnaren i uppdrag att inrätta ett expertnätverk vars kunskap och kontakter kan gynna utvecklingen av det förebyggande arbetet på nationell, regional och lokal nivå.

Åtgärd 4 innebär att regeringen har gett den nationella samordnaren i uppdrag att ta fram en sammanhållen strategi för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Samordnaren ska initiera genomförandet av denna och i detta samråda med berörda myndigheter och kommuner.

Regeringen framhåller att det är angeläget att myndigheter och kommuner gör insatser utifrån sina ansvarsområden och stärker samverkan för att det konkreta arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism ska vara kunskapsbaserat och bli effektivt och långsiktigt. Kommunerna har en mycket viktig roll i arbetet. Insatser måste intensifieras och anpassas efter lokala behov eftersom det är på lokal nivå som radikaliserings sker. Det är också särskilt viktigt att inkludera organisationer och trossamfund som har en närhet till de individer och grupper som berörs. Den nationella samordnaren ska därför ta fram och initiera genomförandet av en sammanhållen strategi för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Samordnaren ska särskilt ta hänsyn till brottsförebyggande arbete inom ramen för befintliga nationella och lokala samverkansforum och till planerat brottsförebyggande arbete.

Som nämnts avser regeringen att, efter att den nationella samordnarens arbete avslutas i juni 2016, omhänderta de förslag och den strategi som samordnaren har i uppdrag att ta fram. Regeringen avser även att samtidigt följa upp samtliga åtgärder i skrivelsen i syfte att bedöma effekterna av dessa och behovet av nya åtgärder.

Överenskommelse kring åtgärder mot terrorism

Den 10 december 2015 presenterades en överenskommelse mellan Socialdemokraterna, Moderaterna, Miljöpartiet, Centerpartiet, Liberalerna och Kristdemokraterna kring åtgärder mot terrorism. I överenskommelsen uttalas bl.a. att det arbete som den nationella samordnaren genomför måste fortsätta i någon form efter mandatets utgång i juni 2016.

Yttrande från justitieutskottet

Justitieutskottet anser i sitt yttrande, sammanfattningsvis, att motion 2015/16:131 yrkande 1 och 2 samt motion 2015/16:156 yrkande 1 bör avslås.

När det gäller nationell samordnare mot våldsbejakande extremism har justitieutskottet, som anser att frågan om att utse en nationell samordnare i första hand är en fråga för regeringen, inte några invändningar mot den samordnare som nu är utsedd. Därmed föreslår utskottet att konstitutionsutskottet avstyrker motion 2015/16:131 (SD) yrkande 1. (Avvikande mening SD.)

Vidare hänvisar justitieutskottet till att det av skrivelsen framgår att regeringen avser att omhänderta de förslag och den strategi som samordnaren har i uppdrag att ta fram när arbetet har avslutats. Justitieutskottet anser därför inte att något tillkännagivande till regeringen behöver göras med anledning av motion 2015/16:156 (M, C, FP, KD) yrkande 1 och föreslår att konstitutionsutskottet avstyrker motionsyrkandet. (Avvikande mening från M, C, FP, KD.)

Under rubriken Åtgärder mot våldsbejakande extremism föreslår justitieutskottet att konstitutionsutskottet även avstyrker motion 2015/16:131 (SD) yrkande 2. (Avvikande mening från SD.) Justitieutskottet anför följande:

När det gäller riskanalys av vilka typer av våldsbejakande extremism som utgör de största hoten mot Sverige framgår av skrivelsen att departementspromemorian Våldsbejakande extremism i Sverige – Nuläge och tendenser (Ds 2014:4) är den senaste heltäckande kunskapssammanställningen som har gjorts av våldsbejakande extremism i Sverige. Beskrivningen av de våldsbejakande politiska och religiösa ideologierna i skrivelsen bygger i huvudsak på denna promemoria. I sammanhanget kan också nämnas att regeringen återkommande redogör för utvecklingen av den internationella terrorismen i den årliga skrivelsen om tillämpningen av lagen om särskild utlänningskontroll, senast i 2014 års redogörelse för tillämpningen av lagen om särskild utlänningskontroll (skr. 2014/15:46) som avsåg tiden den 1 juli 2013 till den 30 juni 2014 (bet. 2014/15:JuU13). I den skrivelsen redogörs bl.a. för vilka extremismmiljöer som kan anses utgöra ett terrorhot i Sverige.

Målsättningen med de åtgärder regeringen tar upp i skrivelsen är att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism. Som framgår av skrivelsen syftar åtgärderna därför till att öka kunskapen om våldsbejakande extremism och att utveckla förebyggande insatser och metoder. Myndigheter, kommuner och det civila samhällets organisationer ska genom dessa åtgärder mer samordnat och effektivt kunna bidra till att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Utskottet konstaterar att bl.a. Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Kriminalvården har en viktig uppgift att fylla i detta sammanhang. När det gäller åtgärder mot extremism vill utskottet även framhålla att den nationella samordnaren har ett pågående uppdrag att bl.a. ta fram förslag och en strategi mot våldsbejakande extremism.

I detta sammanhang kan även nämnas att regeringen har tagit fram en ny nationell strategi mot terrorism: Förebygga, förhindra och försvåra – Den svenska strategin mot terrorism (skr. 2014/15:146). Syftet med strategin är att skapa en tydlig struktur för det arbete som krävs för att motverka terroristbrottslighet. Terrorism är, som regeringen anför, en extrem form av våldsbejakande extremism. Ansvar för att motverka terrorism och terroristbrottslighet ligger framför allt på de brottsbekämpande myndigheterna. Att värna demokratin mot våldsbejakande extremism inkluderar också insatser som motverkar radikalisering och

rekrytering till terroristgrupper och terroristbrottslighet i Sverige och i utlandet. Utskottet kommer att behandla skrivelsen under hösten.

Utskottet har från sin utgångspunkt inget att invända mot de riskanalyser som görs i skrivelsen. Vidare bedömer utskottet att de åtgärder som redovisas i skrivelsen är väl motiverade. Därmed anser utskottet att konstitutionsutskottet bör avstyrka motion 2015/16:131 (SD) yrkande 2.

Justitieutskottets yttrande finns i bilaga 2.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar justitieutskottets uppfattning att uppgiften att utse en nationell samordnare mot våldsbejakande extremism i första hand är en fråga för regeringen, och utskottet har inte några invändningar mot den samordnare som nu är utsedd. När det gäller frågorna om det finns behov av en ny riskanalys och om de föreslagna åtgärderna är ändamålsenliga instämmer utskottet i vad justitieutskottet anfört i sitt yttrande. Därmed föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 2015/16:131 yrkande 1 och 2 (SD).

Utskottet vill framhålla det angelägna i att det arbete som bedrivs av den nationella samordnaren tas till vara. Därutöver finns det även behov av att kontinuerligt utveckla arbetet mot våldsbejakande extremism. Utskottet noterar att det sagda ligger i linje med vad regeringen uttalat i skrivelsen och i den överenskommelse som träffades den 10 december 2015 mellan Socialdemokraterna, Moderaterna, Miljöpartiet, Centerpartiet, Liberalerna och Kristdemokraterna kring åtgärder mot terrorism, men utskottet anser med hänsyn till frågans stora vikt att riksdagen bör tillkännage det sagda för regeringen. Därmed föreslår utskottet att riksdagen delvis bifaller motion 2015/16:156 yrkande 1 (M, C, FP och KD).

Kunskapshöjande åtgärder

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen tillkännager för regeringen att det finns behov av att sprida kunskap om våldsbejakande islamistiska organisationers övergrepp och ideologi samt att uppgiften att genomföra detta förslagsvis kan tilldelas Forum för levande historia.

Riksdagen avslår motionsyrkanden om andra kunskapshöjande åtgärder och yrkanden som gäller vissa handlingsplaner med hänvisning till pågående arbete.

Motionerna

I motion 2015/16:156 begär Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) tillkännagivanden om behov av ökad kunskap hos skolor m.fl. för tidig upptäckt av radikaliserings (yrkande 2), ökad kunskap hos kommuner om förebyggande arbete och om arbete med återvändare (yrkande 3), en handlingsplan för

förebyggande insatser (yrkande 4) och ett utökad uppdrag till Forum för levande historia (yrkande 5).

Robert Hannah (FP) begär i motion 2015/16:780, yrkande 3, ett tillkännagivande om att kommuner som har problem med våldsbejakande extremism är skyldiga att ta fram handlingsplaner för att bekämpa våldsbejakande extremism.

I motion 156 pekar motionärerna bl.a. på att kommunerna ofta saknar verktyg för att upptäcka och förhindra att fler rekryteras. Kunskapsbristerna när det gäller hur problemet ska motverkas är stora. Det krävs ett grundläggande arbete med att utveckla metoder för hur t.ex. kommuner och skolor i ett tidigt skede ska kunna upptäcka ungdomar som riskerar att radikaliseras. Det krävs utbildning om vilka signaler lärare och föräldrar och andra som vistas i ungas närhet ska vara uppmärksamma på. Motionärerna anser att det bör vara ett statligt ansvar att upprätta ett informationsmaterial som distribueras till kommunerna för att öka deras kunskap om förebyggande arbete men även hur kommunerna bör arbeta med återvändare. Kommunerna behöver också öka sin kunskap om olika våldsbejakande ideologiers budskap för att bättre kunna ta debatten med förespråkare för extremism. En åsikt som motionärerna anför att de mött är att det finns relativt god kunskap om högerextrema och vänsterextrema ideologier men att kunskapen om de ideologiska utgångspunkterna för våldsbejakande islamism är betydligt svagare. Motionärerna anser därför att det sannolikt i första hand är den sistnämnda kunskapen som behöver förstärkas. Förebyggande insatser bör utvecklas och en handlingsplan för hur det arbetet ska bedrivas arbetas fram.

Motionärerna framhåller vidare att ett viktigt inslag i värnandet av demokratin handlar om att förklara hur dess motsats ser ut. Motionärerna uppmärksammar att Forum för levande historia utifrån sitt uppdrag bedriver ett brett informationsarbete kring olika former av brott mot mänskligheten och grova kränkningar av människors värdighet. Förutom information om Förintelsen och regimernas terror i kommunismens Sovjetunionen, Kina och Kambodja har Forum för levande historia t.ex. tagit fram informationsmaterial om folkmordet i Rwanda och kriget i Jugoslavien. Myndigheten tillhandahåller också material om rasism, antisemitism, islamofobi m.m. I motionen framhålls att om unga växer upp utan djupare kännedom om hur ett samhälle påverkas av bristande demokrati, avsaknad av rättssäkerhet och brott mot mänskliga rättigheter så ökar risken för att de ska kunna lockas av extrema rörelser. Därför vill motionärerna att det övervägs om Forum för levande historia bör få ett kompletterande uppdrag. Forum för levande historia skulle utifrån detta uppdrag kunna utarbeta informationsmaterial på flera språk och anpassat för olika kommunikationskanaler om våldsbejakande islamistiska organisationers övergrepp och ideologiska grundsyn. Forumet skulle även på andra sätt kunna sprida denna kunskap.

Skrivelsen

Åtgärd 5 innebär att regeringen har gett den nationella samordnaren i uppdrag att genomföra riktade utbildningsinsatser till relevanta yrkesgrupper på lokal nivå. I skrivelsen framhåller regeringen att utbildningsinsatser är en central och integrerad del av det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism i flera europeiska länder, t.ex. i Danmark, Nederländerna, Norge och Storbritannien. En ökad kunskap om hur olika former av våldsbejakande extremism kan förebyggas ger bättre förutsättningar för insatser i ett tidigt skede och dessutom bättre möjligheter för samverkan. Den nationella samordnaren har ansvar för att utforma och genomföra utbildningsinsatser riktade till relevanta yrkesgrupper på lokal nivå (dir. 2014:103). Vidare ansvarar samordnaren för att utveckla och uppdatera det digitala utbildningsmaterialet Samtalskompassen genom att samla forskning och kunskap om våldsbejakande extremism och om fungerande förebyggande metoder.

Statens skolverk har ett pågående uppdrag att under perioden 2014–2017 vidta kunskapshöjande insatser i skolan om främlingsfientlighet och liknande former av intolerans, och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor fördelar statligt stöd till det civila samhällets organisationer för verksamhet mot rasism. På grund av att arbetet behöver förstärkas ytterligare gav regeringen i januari 2015 Forum för levande historia i uppdrag att under perioden 2015–2017 genomföra en stor utbildningsinsats om olika former av rasism och intolerans i historien och i dag (Ku2015/219/KA). Forum för levande historia ska i genomförandet av uppdraget utgå från barns och ungas verklighet i Sverige i dag. Uppdraget ska genomföras i samarbete med Statens skolverk. Målsättningen är att nå ut till alla Sveriges elever i grundskolan och i gymnasieskolan. Uppdraget omfattar rasism och liknande former av intolerans såsom afrofobi, antisemitism, antiziganism, islamofobi, homofobi och transfobi och ska genomgående ha ett genusperspektiv. Regeringen fattade den 25 juni 2015 beslut om att målgruppen för insatsen ska breddas. Myndigheten har fått i uppgift att nå ut till fler grupper än elever i grundskolan och i gymnasieskolan. Vidare ska myndigheten verka för en bred geografisk spridning. Detta omfattas av åtgärd 7.

Flera av de andra åtgärderna som redovisas i skrivelsen tar också sikte på kunskapshöjande åtgärder liksom en del av den nationella samordnarens uppdrag att verka för att kunskapen om våldsbejakande extremism ökar och att förebyggande metoder utvecklas. Samordnaren ska skapa rutiner för ett erfarenhets- och kunskapsutbyte mellan berörda aktörer och ge exempel på och sprida framgångsrika åtgärder på nationell och lokal nivå för att motverka grogrunderna för våldsbejakande extremism.

Strategisk handlingsplan för inrättande av kunskapshus

I slutet av november 2015 presenterade den nationella samordnaren tillsammans med kommunerna Borlänge, Örebro, Göteborg och Stockholm, en

strategisk handlingsplan för att inrätta kommunala s.k. kunskapshus för att värna demokratin mot våldsbejakande miljöer.

Dessa kunskapsdrivna lokala nav ska utgöra en modell för hur kommuner och regioner kan optimera sina resurser för att stärka det förebyggande arbetet mot våldsbejakande miljöer. Här samlas den kommunala expertisen, och här finns samordningsansvaret för att på ett mer effektivt sätt möta utmaningarna i arbetet mot våldsbejakande extremism.

Kunskapshusen ägs, förvaltas och organiseras av respektive kommun. Samordnaren uppmuntrar, biträder och stöder kommunerna i utveckling av nya metoder, finansiering av forskningsinitiativ och annan relevant kunskap som behövs i arbetet mot våldsbejakande extremism. Samordnaren skapar således en nationell plattform av experter som kommunerna kan nyttja för att stärka arbetet mot våldsbejakande extremism.

Ett tydligt uppdrag och mandat om hur kunskapshusens samordning och riktlinjer ska anpassas efter lokala förutsättningar måste beslutas av respektive kommunledning. Ett kunskapshus syftar inte till att skapa nya strukturer i kommunen utan ska i stället tjäna som en ingång för att möta behoven från anhöriga, avhoppare, invånare, praktiker och övriga aktörer, och kanalisera det till lämpliga mottagare inom kommunen och andra samverkanspartner. Syftet med detta är att på en grundläggande nivå stärka det förebyggande arbetet mot miljöer som tar sig våldsamma uttryck.

Ett antal grundläggande uppdrag bör ingå i ett kunskapshus för att stärka det förebyggande arbetet mot våldsbejakande miljöer. Det gäller samordning, främjande av demokratin och samverkan med idéburna organisationer. Här kan som exempel uppmärksammas samordning av kommunens samlade förebyggande resurser för att tillgodose behovet av stöd till avhoppare från våldsbejakande miljöer och till deras anhöriga. Arbetet ska bygga på tvärsektoriellt samarbete mellan kommun och övriga aktörer och nivåer. Vidare tar den strategiska handlingsplanen upp samordning för omvärldsbevakning och kvalitetssäkring samt att kunskapshusen ska vara mottagare av samtal som behöver kanaliseras till relevant kommunal verksamhet från den nationella stödtelefonen som inrättas dit anhöriga, kommuner och organisationer kan vända sig för att få information, rådgivning och stöd. (Beträffande nationell stödtelefon, se nedan under rubrik Anhörigas roll.)

Vidare ska kunskapshusen bl.a. stödja, initiera och främja lokalt demokratiarbete genom exempelvis medborgardialog, temadagar, ungdoms- och föreningsverksamhet och föräldramöten samt kontinuerligt föra dialog med det civila samhällets aktörer om våldsbejakande miljöer.

Kunskapshusens förmåga att genomföra sitt uppdrag är avhängigt av deras möjlighet att sammankalla olika specialistkompetenser då arbetet mot våldsbejakande miljöer är mångfacetterat och tvärsektoriellt. Vid etableringen av kunskapshusen bör det därför finnas en grund sammansättning bestående av kompetenser från polis, socialtjänst och hälso- och sjukvård.

Överenskommelse kring åtgärder mot terrorism

I den ovan nämnda politiska överenskommelsen den 10 december 2015 kring åtgärder mot terrorism har uppmärksammats att den nationella samordnaren ska ge kommunerna det stöd som behövs för att det förebyggande arbetet ska fungera i praktiken och goda erfarenheter tas till vara.

Yttrande från utbildningsutskottet

Utbildningsutskottet framhåller att många av de lokala aktörer som behövs i arbetet för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism finns inom kommunala verksamheter, som skola och fritidsverksamhet. Skrivelsen innehåller enligt utskottet tydliga och konkreta åtgärder. Flera av de insatser och åtgärder som beskrivs i skrivelsen handlar om att på olika sätt öka kunskapen hos bl.a. kommuner och skolor för att kunna arbeta i förebyggande syfte.

Utbildningsutskottet understryker behovet av ökad kunskap i kommuner och skolor och hos andra aktörer om hur radikaliserings kan upptäckas på ett tidigt stadium. I likhet med regeringen anser utskottet att det behövs mer kunskap hos samtliga aktörer för att de ska kunna arbeta förebyggande. Det krävs enligt utskottet ett grundläggande arbete med att utveckla metoder för hur t.ex. kommuner och skolor i ett tidigt skede ska kunna upptäcka ungdomar som riskerar att radikaliserar, bl.a. utbildning om vilka signaler lärare och andra som vistas i ungas närhet ska vara uppmärksamma på. Därmed delar utbildningsutskottet den uppfattning som framförs i motion 2015/16:156 yrkande 2, och anser att konstitutionsutskottet bör tillstyrka yrkandet.

Utbildningsutskottets yttrande finns i bilaga 3. (Särskilt yttrande från V.)

Utskottets ställningstagande

Utskottet instämmer i vad motionärerna anför om att det finns behov av djupare kunskaper hos unga människor om hur ett samhälle kan påverkas av bristande demokrati, avsaknad av rättssäkerhet och brott mot mänskliga rättigheter, för att minska risken för att de ska lockas av extrema rörelser. Utskottet vill även framhålla behovet av kunskap om våldsbejakande islamistiska organisationers övergrepp och ideologi. Utskottet föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen att det finns behov av att sprida kunskap om våldsbejakande islamistiska organisationers övergrepp och ideologi. Uppgiften att sprida sådana kunskaper skulle, mot bakgrund av de uppdrag som myndigheten redan har, förslagsvis kunna ges till Forum för levande historia. Utskottet föreslår därmed att riksdagen delvis bifaller motion 2015/16:156 yrkande 5.

Utskottet delar motionärernas och utbildningsutskottets uppfattning att det finns behov av ökad kunskap i kommuner och skolor och hos andra aktörer om hur radikaliserings kan upptäckas på ett tidigt stadium. Utskottet noterar att även regeringen anser att det behövs mer kunskap hos samtliga aktörer för att de ska kunna arbeta förebyggande och att flera myndigheter har särskilda

uppdrag att vidta kunskapshöjande åtgärder (jämför t.ex. åtgärderna 1 och 5 i regeringens skrivelse). Utskottet bedömer därför att det inte finns behov av ett tillkännagivande om frågan. Därmed föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 2015/16:156 yrkande 2.

Utskottet vill framhålla vikten av ökad kunskap om förebyggande arbete och om arbete med återvändare, och kan i och för sig se att en handlingsplan för förebyggande insatser skulle kunna vara användbar. Mot bakgrund av det arbete som redan pågår, bl.a. inom ramen för den nationella samordnarens uppdrag, anser utskottet dock inte att det finns skäl för de begärda tillkännagivandena (jämför t.ex. åtgärd 4 i regeringens skrivelse). Utskottet föreslår därför att riksdagen avslår motion 2015/16:156 yrkande 3 och 4.

Utskottet avstyrker även yrkandet om skyldighet för kommuner att ta fram handlingsplaner för att bekämpa våldsbejakande extremism, motion 2015/16:780 yrkande 3.

Förhindra radikalisering och rekrytering

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen tillkännager för regeringen att

- det finns anledning att se över behovet av ett förtydligt ansvar för skolhuvudmän och andra som arbetar med barn och unga för att motverka radikalisering, liksom formerna för ett sådant ansvar
- det bör utvecklas metoder och redskap för kommuner för att identifiera samfund och organisationer som inte bör få stöd från det allmänna eftersom de inte lever upp till grundläggande demokratiska värderingar
- det bör utvecklas metoder och redskap för att identifiera organisationer och samfund som vill motverka radikalisering och att dessa organisationer och samfund bör stärkas och stödjas
- det är viktigt att i digitala miljöer där det förekommer våldsförhålligande budskap som utgör verktyg i rekrytering till extremistiska organisationer och konstellationer sprida positiva motbudskap om demokrati och våra grundläggande värden.

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om förbättrad dialog mellan kommuner och trossamfund, med hänvisning till det arbete som redan bedrivs av bl.a. Nämnden för statligt stöd till trossamfund.

Jämför reservation 2 och 3 (SD).

Motionen

Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) begär i motion 2015/16:156 tillkännagivanden om en förbättrad dialog mellan kommuner och trossamfund (yrkande 6), om en utredning om förtydligt ansvar för skolhuvudmän m.fl. att motverka radikalisering (yrkande 7), om utvecklande av metoder och

redskap till kommuner för att identifiera samfund och organisationer som inte bör få stöd från det allmänna (yrkande 8), om att stärka och stödja samfund och organisationer som vill motverka radikaliserings (yrkande 9) och om att i digitala miljöer bemöta extremistiska åsikter och förespråka demokratiska värden (yrkande 10).

I motionen framhålls att det är viktigt med goda förebilder för att förhindra att människor radikaliserar. För att förhindra radikaliserings krävs olika åtgärder för olika personer. Vilka åtgärder som är mest effektiva på vilka personlighetstyper och grupper behöver identifieras, och sedan bör denna kunskap ingå i utbildningsmaterial för det förebyggande arbetet. I det förebyggande arbetet bör trossamfund inkluderas i diskussionerna om problemen med radikaliserings. Kommunerna bör utöka dialogen med trossamfund för att skapa ett förbättrat samarbete och en närmare kontakt.

Motionärerna pekar på att en stor del av radikaliserings och rekryterings sker via sociala kontakter men även genom föreläsningar och annan propagandaverksamhet. Det är därför naturligt att de vuxna som har mycket kontakt med barn och ungdomar inom exempelvis skola, socialtjänst och religiösa samfund har en extra viktig roll när det gäller att upptäcka och avbryta en pågående radikaliserings. Flera av de uppdrag som berörs i skrivelsen handlar om att på olika sätt öka kunskapen i kommuner, skolor och hos andra aktörer om hur radikaliserings kan upptäckas på ett tidigt stadium. Detta arbete är mycket angeläget och bör ha hög prioritet. Relevant kunskap bör tas till vara och distribueras i sådan form att den lätt kan omsättas på det lokala planet.

Vidare framhåller motionärerna att det är viktigt att framhålla det ansvar som åvilar t.ex. skolans medarbetare att vara uppmärksamma på tendenser till radikaliserings och att inte stillatigande åhöra extremistisk retorik. Motionärerna anser därför att det behöver utredas om detta ansvar bör tydliggöras i Sverige. I det sammanhanget uppmärksammar motionärerna ett nyligen infört system i Storbritannien, som innebär ett förtydligt ansvar för skolhuvudmän och andra som arbetar med barn och ungdomar.

För att få olika former av organisationsbidrag som finansieras med skattebetalarnas pengar krävs normalt – och bör krävas – att man står bakom grundläggande principer för ett demokratiskt samhälle, anför motionärerna. Det framstår som helt orimligt att med skattemedel finansiera organisationer och samfund som arbetar för att undergräva vårt demokratiska statskick och de värden det bygger på, oavsett om organisationerna och samfunden är uttryckligt våldsbejakande eller inte. Därför anser motionärerna att staten bör bistå kommunerna med metoder och redskap för att identifiera samfund och organisationer som förespråkar eller på annat sätt stöder olika former av våldsbejakande extremism och som därmed inte bör kunna uppbära stöd från det allmänna. Det är samtidigt viktigt att stärka de krafter som tydligt tar avstånd från våldsbejakande extremism och att samhället ger dem stöd i deras avståndstagande. Det bör därför också utarbetas metoder och redskap för att identifiera och inspirera samfund och organisationer som vill arbeta för att

motverka radikaliserings. Staten bör självklart också använda dessa metoder och redskap i sitt eget arbete för att motverka att statliga bidrag betalas ut till organisationer som inte accepterar grundläggande demokratiska värden.

Motionärerna uppmärksammar att internet och sociala medier ofta används för att sprida våldsförhållande budskap och utgör ett kraftfullt verktyg i rekryteringen till extremistiska organisationer och konstellationer. Det är viktigt med ett mer proaktivt förhållningssätt för att upptäcka och agera mot våldsbejakande propaganda och rekrytering till terroristorganisationer och andra extrema rörelser. En del av ett framgångsrikt, proaktivt arbete för att motverka våldsbejakande extremism och radikaliserings i digitala miljöer är att bemöta de extremistiska uttrycken där de visar sig och ifrågasätta och motbevisa påståenden och mytbildning. Det behövs även att olika typer av kommunikationer sprider positiva motbudskap om demokrati och våra grundläggande värden. Båda dessa åtgärder kan främjas genom uppdrag till myndigheter men också genom stöd till organisationer och församlingar som vill engagera sig i arbetet. Det är även angeläget att det utarbetas kvalificerat och lättillgängligt demokratiframjande material på flera språk, anpassat för olika kommunikationskanaler.

Skrivelsen

Statens medieråd har inom ramen för regeringens tidigare åtgärder för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism gjort en kartläggning av antidemokratiska budskap på internet och tagit fram ett digitalt utbildningsmaterial, MIK för mig, som syftar till att stärka unga mot antidemokratiska och våldsbejakande budskap på internet och i sociala medier. Myndigheten har på uppdrag av regeringen gjort en nationell spridning av utbildningsmaterialet under 2014 och 2015 (Ju2014/4192/D). Uppdraget redovisades i juni 2015 (Ku2015/01783/D).

I juni 2013 fick Statens medieråd i uppdrag av regeringen att genomföra Europarådets kampanj No Hate Speech Movement i Sverige (A2013/2317/DISK). Kampanjen syftade till att höja kunskapen om främlingsfientlighet, sexism och liknande former av intolerans på internet samt att mobilisera för att främja mänskliga rättigheter, demokrati och jämställdhet på internet. I mars 2014 fick myndigheten i uppdrag att förlänga kampanjen samt att genomföra särskilda insatser mot främlingsfientlighet (A2014/1205/DISK). Europarådets kampanj avslutades i december 2014.

Eftersom det förebyggande arbetet mot rasism, sexism, främlingsfientlighet och andra former av intolerans är angeläget och kampanjen No Hate Speech Movement är en nationellt etablerad plattform förlängs kampanjen i Sverige under 2015 och 2016. Samtidigt ger regeringen Statens medieråd i uppdrag att utveckla kampanjen till att också omfatta insatser för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism (Ku2015/01869/D), genom att stärka barns och ungdomars medie- och informationskunnighet. Kampanjen ska särskilt inriktas mot att stärka barns och ungas förmåga att använda sin yttrandefrihet

och respektera mänskliga rättigheter, att öka demokratisk delaktighet och stimulera till källkritik och eget kritiskt tänkande i relation till medier. Syftet med uppdraget är att förebygga rasism, sexism, främlingsfientlighet och andra former av intolerans och att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Detta omfattas av åtgärd 6.

Åtgärd 8 innebär att regeringen har gett Nämnden för statligt stöd till trossamfund (SST) i uppdrag att utvidga och fördjupa dialogen med trossamfunden i syfte att stimulera arbetet med demokrati och demokratisk medvetenhet. Nämnden ska utveckla dialogen till att inkludera ett brett spektrum av samfund och grupperingar inom samfunden, särskilt med fokus på kvinnor och ungdomar. I skrivelsen framhåller regeringen bl.a. att trossamfunden och SST är viktiga kunskapskällor för att förstå kulturella och religiösa mönster och kan fungera som en motkraft mot destruktiva handlingar som personer begår i vad de tror är religionens namn.

SST har på uppdrag av regeringen genomfört en utvidgad dialog med trossamfunden om demokratifrämjande arbete under perioden 2012–2014 (Ju2011/8862/D). Inom ramen för uppdraget har myndigheten genomfört konferenser, studiedagar, idéseminarier och rådslag med olika trossamfund samt studieförbund. Myndigheten har också tagit fram metodmaterialet Demokratin behöver oss – Ett material för arbete med demokrati och mänskliga rättigheter i trossamfunden. SST har i genomförandet av detta uppdrag identifierat behovet av att stärka arbetet ytterligare och då för att särskilt nå kvinnor och ungdomar. Regeringen gav i december 2014 SST i uppdrag att utvidga och fördjupa dialogen med trossamfunden i syfte att stimulera arbetet med demokrati och demokratisk medvetenhet, särskilt med fokus på kvinnor och ungdomar (S2014/8833/PBB). Nämnden ska fortsätta att utveckla dialogen till att inkludera ett brett spektrum av samfund och grupperingar inom samfunden.

Vidare har regeringen, åtgärd 9, gett Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF) i uppdrag att fördela statsbidrag till organisationer och kommuner för verksamhet som motverkar anti-demokratiskt beteende och radikalisering samt anslutning till våldsbejakande extremism. Regeringen anför i skrivelsen att det civila samhällets organisationer ofta är de aktörer i samhället som först lyfter fram nya problem och utvecklar nya verksamheter. Det gäller t.ex. arbetet mot högerextremism där stiftelsen Expo sedan 1995 har granskat och informerat om den organiserade intoleransen och högerextremismen och stiftelsen Teskedsorden och Fryshuset har bedrivit förebyggande arbete sedan slutet av 1990-talet. När det gäller radikalisering och rekrytering till våldsbejakande islamistisk extremism har Somaliska riksförbundet och Islamiska förbundet i Järva fått medel av Allmänna arvsfonden för att utveckla insatser. Eftersom det civila samhällets organisationer är viktiga aktörer i det förebyggande arbetet framhåller regeringen att de bör kunna söka statliga medel för att bedriva sådan verksamhet.

MUCF har sedan 2012 fördelat medel till det civila samhällets organisationer för att göra förebyggande insatser mot våldsbejakande extremism. Regeringen gav i december 2014 myndigheten i uppdrag att fortsätta fördela stöd inom detta område under perioden 2015–2018 enligt förordningen (2011:1508) om statsbidrag för verksamhet som värnar demokratin.

Rapporten Våldsbejakande islamistisk extremism och sociala medier

Centrum för asymmetriska hot- och terrorismstudier vid Försvarshögskolan överlämnade i november rapporten Våldsbejakande islamistisk extremism och sociala medier till den nationella samordnaren för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism.

I förordet nämns att bakgrunden till rapporten är att det sedan 2012 rest uppemot 300 personer från Sverige till Syrien för att ansluta sig till terroristorganisationer, och att några av dessa personer samt sympatisörer till islamiska staten och al-Qaida är aktiva och sprider budskap på sociala medier. Rapporten koncentreras till att gälla våldsbejakande islamistisk extremism på svenskspråkiga Facebookgrupper.

Rapporten syftar till att beskriva hur sociala medier används för propagandaspridning samt vilka motiv och orsaker som går att skönja i några av de svenskspråkiga Facebookgrupperna och profilerna under perioden 2012–2014. Studien visar att Facebook används som en plattform för svenskspråkiga grupper och profiler för att 1) sprida officiell propaganda från terroristorganisationer som Islamiska staten och al-Qaida. Facebook används också för att 2) sprida inofficiell propaganda till fördel för terroristorganisationer som Islamiska staten och al-Qaida. Facebook används som en plattform för försök till rekrytering till IS.

Informationen sprids dels från personer i Sverige dels från personer som rest från Sverige till Syrien och IS-kontrollerade områden. Hyllningar till våldsbejakande islamistiska ideologer och terroristorganisationers ledare sprids genom texter, bilder, fotografier och videor. Personer från Sverige som befinner sig i Syrien kommunicerar ”hem” till Sverige genom reseberättelser från IS-kontrollerade områden.

Inom dessa profiler och grupper hittar man ett antal motiv och orsaker till varför någon sympatiserar med våldsbejakande islamistiska ideologier och rörelser, samt argument för att någon ska resa till Syrien för att ansluta sig till IS. Ett antal faktorer varvas och överlappas: humanitära, religiösa och ideologiska motiv tillsammans med martyrskap och något som kan ses som äventyr, våld, vapen och gemenskap.

Författaren till rapporten framhåller att orsakerna och motiven inte kan ses som hela förklaringen till varför någon radikaliserar eller väljer att sympatisera med, eller ansluta sig till, terroristorganisationer som Islamiska staten eller al-

Qaida. Rapporten är dock ett försök till ett bidrag till en djupare kunskap om motiv och orsaker.

Överenskommelse kring åtgärder mot terrorism

I den ovan nämna politiska överenskommelsen den 10 december 2015 kring åtgärder mot terrorism betonas vikten av att bidragsgivare säkerställer att offentliga medel inte ges till organisationer som sprider våldsbejakande budskap. För att få statsbidrag måste en organisation leva upp till grundläggande demokratiska värderingar. Det är viktigt att bidragsgivare säkerställer att offentliga medel inte ges till organisationer som sprider våldsbejakande budskap. För att få statsbidrag måste en organisation leva upp till grundläggande demokratiska värderingar. Skulle de förespråka våldsbejakande budskap ska de inte få något stöd. Det gäller i synnerhet budskap som förespråkar terrorism. Det är också möjligt att kräva tillbaka stöd som beviljats på felaktiga grunder.

Vidare tas i överenskommelsen upp att den nationella kampanjen No Hate Speech Movement förlängs under 2016. Regeringen ska ge Statens medieråd i uppdrag att utveckla kampanjen till att också omfatta insatser för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism.

Yttrande från utbildningsutskottet

Utbildningsutskottet anser att de vuxna som har mycket kontakt med barn och ungdomar inom exempelvis skolan har en extra viktig roll när det gäller att upptäcka och avbryta en pågående radikaliseringsprocess. I Storbritannien infördes den 1 juli 2015 en ”plikt att förhindra” (prevent duty). Den innebär ett förtydligt ansvar för skolhuvudmän och andra som arbetar med barn och ungdomar, inklusive universitet och högskolor, att identifiera barn och unga som löper särskild risk att utsättas för påtryckningar som kan leda till radikaliseringsprocesser och att slå larm om sådana personer identifieras. Den innebär också ett ansvar för att ifrågasätta och avbryta en pågående radikaliseringsprocess genom att utmana extremistiska åsikter och stå upp för demokratiska värden. Utbildningsutskottet menar att det är viktigt att framhålla det ansvar som åvilar t.ex. skolans medarbetare att vara uppmärksamma på tendenser till radikaliseringsprocesser och att inte stillatigande åhöra extremistisk retorik. Utskottet anser därför i likhet med vad motionärerna framför i motion 2015/16:156 yrkande 7 att det behöver utredas om detta ansvar bör tydliggöras i Sverige och att det brittiska exemplet bör studeras i det sammanhanget. Således anser utbildningsutskottet att konstitutionsutskottet bör tillstyrka motion 2015/16:156 yrkande 7.

Utbildningsutskottets yttrande finns i bilaga 3. (Särskilt yttrade V.)

Utskottets ställningstagande

Utskottet instämmer i vad motionärerna anført om att de vuxna som har mycket kontakt med barn och ungdomar inom exempelvis skola, socialtjänst och religiösa samfund har en extra viktig roll när det gäller att upptäcka och avbryta en pågående radikaliseringsprocess. Utskottet delar vidare motionärernas uppfattning, som även framförts av utbildningsutskottet, att det är viktigt att framhålla det ansvar som åvilar t.ex. skolans medarbetare att vara uppmärksamma på tendenser till radikaliseringsprocesser och inte stillatigande åhöra extremistisk retorik. Mot den bakgrunden föreslår utskottet att riksdagen tillkännager för regeringen att det finns anledning att se över om det finns behov av ett förtydligt ansvar för skolhuvudmän och andra som arbetar med barn och unga för att motverka radikaliseringsprocesser, liksom formerna för ett sådant ansvar. Utskottet föreslår därmed att riksdagen delvis bifaller motion 2015/16:156 yrkande 7.

Utskottet anser vidare att det finns skäl att vidareutveckla den politik som överenskommit kring åtgärder mot terrorism. I överenskommelsen betonar man bl.a. vikten av att bidragsgivare säkerställer att offentliga medel inte ges till organisationer som sprider våldsbejakande budskap. För att få statsbidrag måste en organisation leva upp till grundläggande demokratiska värderingar. Utskottet föreslår mot bakgrund av det sagda att riksdagen gör ett tillkännagivande till regeringen om att det bör utvecklas metoder och redskap för kommuner för att identifiera samfund och organisationer som inte bör få stöd från det allmänna. Det bör även utvecklas metoder och redskap för att identifiera organisationer och samfund som vill motverka radikaliseringsprocesser, och dessa organisationer och samfund bör stärkas och stödjas. Därmed föreslår utskottet att riksdagen bifaller motion 2015/16:156 yrkande 8 och 9.

Våldsförhärlikande budskap på internet behöver bemötas. För att minska dessa budskaps betydelse som verktyg i rekryteringen till extremistiska organisationer och konstellationer, är det enligt utskottets mening viktigt att sprida positiva motbudskap om demokrati och våra grundläggande värden. Detta ligger i linje med överenskommelsen kring åtgärder mot terrorism och innebär en vidareutveckling av politiken i överenskommelsen. Utskottet föreslår att riksdagen tillkännager det för regeringen. Därmed föreslår utskottet att riksdagen bifaller motion 2015/16: 156 yrkande 10.

Slutligen vill utskottet framhålla betydelsen av en förbättrad dialog mellan kommuner och trossamfund. Med hänsyn till det arbete som redan bedrivs, bl.a. av Nämnden för statligt stöd till trossamfund, anser utskottet dock inte att det finns anledning att göra ett tillkännagivande till regeringen i denna del (jämför t.ex. åtgärderna 8 och 14). Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion 2015/16:156 yrkande 6.

Individer som lämnar extremistiska miljöer

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen tillkännager för regeringen att det är viktigt att myndigheter och kommuner har beredskap för att hantera avhoppare som fortfarande förespråkar våldsbejakande ideologier eller som återvänder och misstänks ha begått grova brott utomlands.

Riksdagen avslår motionsyrkanden om stöd till exitverksamheter för avhoppare och om att sprida avhoppares erfarenheter och kunskaper, med hänvisning till det arbete som redan bedrivs.

Jämför reservation 4 och 5 (SD).

Motionen

I motion 2015/16:156 begär Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) tillkännagivanden om stöd till exitverksamheter för avhoppare (yrkande 11), om att sprida avhoppares erfarenheter och kunskaper (yrkande 12) och om samhällets beredskap för att hantera bl.a. återvändare (yrkande 13).

Motionärerna framhåller att det är viktigt med exitverksamheter som inkluderar avprogrammering, dit de som vill hoppa av kan vända sig, för att fånga upp människor som vill lämna våldsbejakande, extremistiska grupper. Att stöd för denna typ av verksamheter har inrättats är därför bra. Det är alltid positivt att personer väljer att lämna en extrem rörelse, och det är viktigt att använda deras erfarenheter i det förebyggande arbetet. Deras kunskap om livet i extremistiska kretsar och de skäl som till slut fick dem att bryta med det livet kan avskräcka andra från att ansluta sig eller uppmuntra andra att själva lämna en destruktiv miljö. Det bör utvecklas rutiner och arbetsformer för att dokumentera och sprida kunskap om hur det är att leva under extremistiskt förtryck. Motionärerna framhåller vidare det angelägna i att sprida berättelser från personer som hoppat av från t.ex. Islamiska staten i Syrien och Levanten (Isil) till följd av att de upptäckt vad våldsbejakande islamism i verkligheten innebär av olika slags övergrepp.

Motionärerna betonar vidare betydelsen av att samhället har beredskap för att hantera avhoppare som fortfarande förespråkar våldsbejakande ideologier eller som återvänder och misstänks ha begått grova brott utomlands, men inte kan åtalas till följd av bristande bevisning. Myndigheter och kommuner får inte uppfattas som naiva, och det får aldrig vara så att personer av detta slag ges en mer förmånlig behandling än andra när det gäller t.ex. tillgång till bostäder och arbetsmarknadsåtgärder.

Skrivelsen

Åtgärd 16 innebär att regeringen har gett den nationella samordnaren i uppdrag att stötta relevanta aktörer i att utveckla arbetet med de individer som vill

lämna våldsbejakande extremistiska rörelser. I skrivelsen anför regeringen att det finns få lokala verksamheter som fångar upp de individer som behöver stöd och hjälp att lämna våldsbejakande extremistiska rörelser. Avhopparverksamheter för individer som vill lämna våldsbejakande vänsterextremism eller islamistisk extremism saknas. Det är framför allt det civila samhällets organisationer som har utvecklat avhopparverksamhet och då inriktad på avhopp från högerextremistiska grupper. Fler aktörer behöver arbeta med insatser för att individer ska lämna våldsbejakande extremistiska rörelser. Avhopparverksamheter behöver byggas upp, och det lokala arbetet med dessa individer behöver utvecklas. I detta arbete behöver organisationer och trossamfund med kunskap i dessa frågor involveras.

Regeringen gav i mars 2015 den nationella samordnaren i uppdrag att stötta relevanta aktörer i att utveckla arbetet med de individer som vill lämna våldsbejakande extremistiska rörelser och de individer som återvänder och som misstänks ha deltagit i väpnade strider i andra länder (dir. 2015:27). Samordnaren ska i juni 2016 lämna ett förslag om hur relevanta aktörer bäst kan organisera arbetet.

Enligt åtgärd 17 har regeringen gett Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF) i uppdrag att fördela statsbidrag till verksamhet som stöder individer som vill lämna våldsbejakande extremistiska rörelser. Regeringen bedömer att det behöver finnas möjlighet för organisationer att söka medel för att utveckla ett arbete som kan stödja individer som vill lämna våldsbejakande extremistiska rörelser eftersom organisationer har unika möjligheter att skapa förtroende bland individer som kan ha låg tilltro till myndigheter. När det gäller stöd till individer som vill lämna våldsbejakande extremistiska rörelser utgör organisationers möjligheter att ge stöd ett viktigt alternativ till de insatser som myndigheter och kommuner kan göra. MUCF har sedan 2012 fördelat medel till det civila samhällets organisationer för att förebygga våldsbejakande extremism.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill framhålla betydelsen av att samhället på olika sätt markerar sitt avståndstagande från våld och antidemokratiska tendenser. Därför är det viktigt att myndigheter och kommuner har beredskap för att hantera avhoppare som fortfarande förespråkar våldsbejakande ideologier eller som återvänder och misstänks ha begått grova brott utomlands. Utskottet föreslår att riksdagen tillkännager detta för regeringen och därmed att riksdagen bifaller motion 2015/16:156 yrkande 13.

Olika former av exitverksamheter för att fånga upp människor som vill lämna våldsbejakande, extremistiska grupper är enligt utskottets mening av stort värde. Detsamma gäller dokumenterande och spridande av kunskap om avhoppares erfarenheter om livet i extremistiska kretsar och de skäl som fick dem att bryta med det livet, för att avskräcka andra från att ansluta sig eller uppmuntra andra att själva lämna en destruktiv miljö. Med hänsyn till det

arbete som redan bedrivs (jämför t.ex. åtgärderna 16 och 17) finner utskottet dock inte skäl att göra något tillkännagivande om dessa frågor, och föreslår därmed att riksdagen avslår motion 2015/16:156 yrkande 11 och 12.

Anhörigas roll

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande som handlar om vikten av att arbetet mot radikalismen har ett tydligt anhörigperspektiv, med hänvisning till pågående arbete.

Jämför reservation 6 (SD).

Motionen

Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) begär i motion 2015/16:156, yrkande 14, ett tillkännagivande om vikten av att arbetet mot radikalismen har ett tydligt anhörigperspektiv. När en person är på väg att radikaliseras till våldsbejakande extremism är de anhörigas roll ofta central. Föräldrar, syskon, pojk- eller flickvänner eller andra närstående behöver veta vart de kan höra av sig för att få hjälp eller för att uttrycka sin oro kring en person. För att motivera personen att avbryta en process i riktning mot våldsutövning spelar anhöriga i många fall en avgörande roll.

Motionärerna uppmärksammar också att det finns situationer där anhöriga aktivt stöder en persons radikalism, underlättar för personen att ansluta sig till våldsutövande grupper och tar personens våldsutövning i försvar. När en persons familj sluter upp bakom våldsutövningen blir de anhöriga en del av utmaningen. Också detta behöver beaktas i arbetet mot radikalism.

Skrivelsen

I den nationella samordnarens uppdrag ingår att förbättra stödet till anhöriga; detta ligger i åtgärd 10. Det lokala arbetet med stöd till anhöriga behöver utvecklas, anser regeringen. De anhöriga som drabbas när en individ blir involverad i en våldsbejakande extremistisk rörelse behöver stöd och hjälp för att kunna hantera detta. Anhöriga kan också vara viktiga i det lokala förebyggande arbetet för att motverka radikalism och rekrytering till våldsbejakande extremistgrupper i Sverige och i utlandet, t.ex. genom att anhöriga får stöd med hur de kan motivera en individ att inte ansluta sig.

Regeringen gav i mars 2015 den nationella samordnaren i uppdrag att förbättra stödet till anhöriga genom att aktivt bistå med rådgivning och utbildning till myndigheter, kommuner, organisationer och trossamfund (dir. 2015:27).

Vidare har regeringen i åtgärd 11 beslutat att den nationella samordnaren ska ge en etablerad frivilligorganisation i uppdrag att genomföra en pilotverksamhet med en nationell stödtelefon dit bl.a. anhöriga, kommuner, organisationer och andra kan vända sig för att få information, råd och stöd i frågor om våldsbejakande extremism. Den nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism gav i oktober 2015 Röda Korset i uppdrag att starta en stödtelefon i syfte att förebygga våldsbejakande extremism. Stödtelefonen riktar sig till familjer och närstående som känner oro för att en person ska ansluta sig till våldsbejakande extremistiska rörelser i Sverige och/eller utomlands. Det kan enligt den nationella samordnaren exempelvis röra sig om mamman, brodern, fotbollstränaren, läraren eller socialsekreteraren.

Åtgärd 14 innebär att regeringen har gett Nämnden för statligt stöd till trossamfund (SST) i uppdrag att i dialog med de trossamfund som vill utveckla sitt arbete för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism stimulera dessa samfunds stöd till ungdomar, föräldrar och anhöriga.

Stödtelefon

Den stödtelefon som avses i åtgärd 11 startade den 16 november, efter regeringens beslut om skrivelsen. Röda Korset bemannar telefonen på vardagar kl. 09.00–15.00. Resten av tiden kan man tala in ett meddelande på en telefonsvarare. Pilotprojektet pågår fram till juni 2016. Därefter kommer beslut att fattas om satsningen ska bli permanent.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar motionärernas uppfattning att de anhörigas roll ofta är central när en person är på väg att radikaliseras till våldsbejakande extremism och att det är viktigt att närstående vet vart de kan vända sig för att få hjälp eller stöd. Utskottet noterar att den nationella samordnarens uppdrag inbegriper att förbättra stödet till de anhöriga. Vidare har Röda Korset på den nationella samordnarens uppdrag startat en nationell stödtelefon inom ramen för ett pilotprojekt fram till den 16 juni 2016. Utskottet noterar även att Nämnden för statligt stöd till trossamfund har ett uppdrag från regeringen att stimulera samfunds stöd till ungdomar, föräldrar och anhöriga. Mot bakgrund härav anser utskottet inte att det finns behov av något tillkännagivande till regeringen. (Jämför åtgärderna 10, 11 och 14.) Utskottet föreslår därför att riksdagen avslår motion 2015/16:156 yrkande 14.

Skärpta rutiner inom kriminalvården

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om skärpta rutiner inom kriminalvården för att upptäcka och motverka radikaliserings på anstalterna, med hänvisning till redan pågående arbete.

Motionerna

I motion 2015/16:156 (M, C, FP, KD) begär Andreas Norlén m.fl. ett tillkännagivande om förbättrade rutiner inom kriminalvården för att upptäcka och motverka radikaliserings på anstalterna (yrkande 15). Ett yrkande med samma innebörd framställs i motion 2015/16:3072 (yrkande 20) av Anna Kinberg Batra m.fl. (M).

Det förebyggande arbetet mot radikaliserings i anstaltsmiljö behöver utvecklas, anför motionärerna, som också anser att kunskap och metoder behöver ses över. Eftersom det handlar om en sådan riskmiljö där det är särskilt viktigt med fungerande rutiner för att upptäcka och motverka radikaliserings bör ett skarpare uppdrag formuleras gällande förbättrade rutiner inom Kriminalvårdens verksamhet. Motionärerna anser att en dansk modell kan vara av intresse, där personalen utbildas för att upptäcka radikaliserings och ges verktyg för att dokumentera och möta tidiga tendenser. Vidare framhålls att det arbete mot radikaliserings på anstalterna som har påbörjats bör fortsätta och utvecklas för att effektivt kunna upptäcka och motverka radikaliserings på anstalterna.

Skrivelsen

Regeringen har, i åtgärd 19, gett Kriminalvården i uppdrag att göra en kartläggning av metoder och arbetssätt som kan användas för att förebygga våldsbejakande extremism hos Kriminalvårdens klienter. Kartläggningen ska även omfatta metoder och arbetssätt som kan användas i arbetet med klienter som redan är anslutna, eller på annat sätt har koppling, till våldsbejakande extremistiska grupper. Regeringen anför i skrivelsen att det inom den svenska kriminalvården finns ett antal faktorer som syftar till att motverka svenska fängelser som en miljö där det finns risk för att individer rekryteras till våldsbejakande extremist- och terroristgrupper; som exempel uppmärksammas en utbyggd underrättelseverksamhet, relativt små anstaltsavdelningar samt en medveten strategi vid placering av intagna och personal som arbetar nära de intagna i vardagen. Trots dessa skyddande faktorer kan intagna i häkte och anstalt, liksom Kriminalvårdens klienter inom frivården, bli utsatta för negativ påverkan såväl inom Kriminalvårdens miljöer som från det omkringliggande samhället. För att kunna bemöta detta är det viktigt att Kriminalvården har metoder och kunskaper för att förebygga radikaliserings

och för att kunna hantera individer som är på väg att radikaliseras eller som redan har anslutit sig till våldsbejakande extremistiska rörelser. I genomförandet av uppdraget ska Kriminalvården samråda med den nationella samordnaren för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism, Brottsförebyggande rådet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Socialstyrelsen och Statens institutionsstyrelse samt med relevanta organisationer i det civila samhället. Uppdraget ska redovisas senast den 31 maj 2016.

Vidare kan nämnas att regeringen har gett Statens institutionsstyrelse (SiS) i uppdrag att göra en kartläggning av metoder och arbetssätt som kan användas i arbetet för att förebygga våldsbejakande extremism inom myndighetens särskilda ungdomshem. Detta omfattas av åtgärd 18.

Yttrande från justitieutskottet

Justitieutskottet ser positivt på att Kriminalvården har fått ett uppdrag att göra en kartläggning av metoder och arbetssätt som kan användas för att förebygga våldsbejakande extremism. Justitieutskottet anser dock att ett skarpere uppdrag bör formuleras när det gäller förbättrade rutiner inom Kriminalvårdens verksamhet. Denna verksamhet utgör, framhåller justitieutskottet, en riskmiljö där det är särskilt viktigt med fungerande rutiner för att upptäcka och motverka radikalering. Det förebyggande arbetet mot radikalering i anstaltsmiljö behöver utvecklas, och kunskaper och metoder behöver ses över. Justitieutskottet pekar på att den modell som tillämpas i Danmark kan vara av intresse, där personalen utbildas för att upptäcka radikalering och ges verktyg för att dokumentera och möta tidiga tendenser. Från de utgångspunkter justitieutskottet ska beakta anser utskottet att konstitutionsutskottet bör föreslå att riksdagen gör ett tillkännagivande med detta innehåll. Ett sådant ställningstagande innebär att justitieutskottet tillstyrker motionerna 2015/16:156 (M, C, FP, KD) yrkande 15 och 2015/16:3072 (M) yrkande 20. (Avvikande mening S, MP, V.)

Justitieutskottets yttrande finns i bilaga 2.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar motionärernas uppfattning att anstalter och andra miljöer inom kriminalvården är sådana riskmiljöer där det är särskilt viktigt med fungerande rutiner för att upptäcka och motverka radikalering. Vidare instämmer utskottet i justitieutskottets mening att det är positivt att Kriminalvården har fått ett uppdrag att göra en kartläggning av metoder och arbetssätt som kan användas för att förebygga våldsbejakande extremism (jämför t.ex. åtgärderna 18 och 19). Mot bakgrund härav anser utskottet inte att det finns skäl att föreslå ett tillkännagivande till regeringen. Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion 2015/16:156 yrkande 15 och motion 2015/16:3072 yrkande 20.

Reservationer

1. Nationell samordnare, punkt 2 (SD)

av Jonas Millard (SD) och Fredrik Eriksson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen om att avsätta nuvarande nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism och ersätta denna med en icke politisk samordnare och om att regeringen bör göra en ny riskanalys om vilka typer av våldsbejakande extremism som utgör det största hotet mot Sverige och vidta åtgärder i enlighet med den och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:131 av Jonas Millard och Fredrik Eriksson (båda SD) yrkandena 1 och 2 samt

avslår motion

2015/16:156 av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 1.

Ställningstagande

Vi saknar förtroende för den aktuella samordnaren och för de åtgärder hon redovisat. Hot från våldsbejakande grupper förtjänar att tas på allvar och det får därför anses vara av stor vikt att den nationella samordnaren har den kompetens som krävs för att kunna lösa uppdraget att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism. En nationell samordnare borde vara en person med väl dokumenterad kunskap om terrorism och extremism, och även ha gedigen erfarenhet av antingen militära, polisiära eller civila områden. Den efterfrågade kunskapen och erfarenheten bör huvudsakligen ha förvärvats genom yrkesarbete utan koppling till politiska uppdrag eller överväganden. Riksdagen bör därför ge till känna för regeringen att den skyndsamt bör återkomma med förslag på en ny samordnare med relevant kompetens.

Vidare finns det behov av en ny riskanalys och relevanta åtgärder, och enligt en rapport från 2014, *Våldsbejakande extremism i Sverige – nuläge och tendenser* (Ds 2014:4), beställd av Justitiedepartementet, är bedömningen att terrornivån för Sverige är förhöjd sedan oktober 2010. Rapporten slår vidare fast att det finns attentatshot från samtliga våldsbejakande extremistmiljöer i Sverige. Bedömningen är dock att det största hotet utgörs av våldsbejakande islamistiska miljöer och att attentatshotet är som störst från individer som deltagit i träning eller i strider i konfliktzoner och sedan återvänt till Sverige.

Den s.k. autonoma miljön, dvs. den vänsterextremistiska miljön, anses utgöra ett hot mot delar av det demokratiska systemets grundläggande funktioner såväl som mot enskilda personer och att den s.k. autonoma rörelsen har förmågan att agera samordnat och systematiskt. Vitmaktmiljön anses sakna direkt förmåga och avsikt att agera mot det demokratiska systemets grundläggande funktioner men anses utgöra ett hot mot enskilda personer.

Det presenterade materialet fokuserar oproportionerligt mycket på en av de tre identifierade formerna av våldsbejakande extremism, medan det helt förbiser andra som borde uppmärksammas, t.ex. militant miljö- och djurrättsaktivism samt vissa radikalfeministers revolutionära uppmaningar om att bl.a. tillgripa våld mot vad man kallar heteronormativa, medelålders vita män, vilka dessa anser utgör och upprätthåller vad de upplever som en patriarkal könsmaktsordning.

Inte heller kan åtgärderna anses vara ändamålsenliga, trovärdiga eller tillräckliga för att värna vårt samhälle. Riksdagen bör ge regeringen till känna att regeringen bör gå tillbaka till ritbordet och återkomma med en strategi och ett åtgärds paket som svarar mot de verkliga behoven.

Motion 2015/146:131 yrkande 1–2 bör alltså bifallas, och i linje med det bör motion 2015/16:156 yrkande 1 avslås.

2. Stärka och stödja samfund och organisationer som vill motverka radikaliserings, punkt 6 (SD)

av Jonas Millard (SD) och Fredrik Eriksson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motion

2015/16:156 av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 9.

Ställningstagande

Vi anser att alla ideella organisationer bör få stöd på liknande villkor, och motsätter oss därför ett tillkännagivande om utveckling av metoder och redskap för att identifiera organisationer och samfund som vill motverka radikaliserings, och att dessa samfund och organisationer bör stärkas och stödjas. Vi föreslår därför att riksdagen avslår motion 2015/16:156 yrkande 9.

3. Förhindra radikalisering och rekrytering i digitala miljöer, punkt 7 (SD)

av Jonas Millard (SD) och Fredrik Eriksson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motion

2015/16:156 av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 10.

Ställningstagande

Vi anser att det saknas anledning att anta att berörda myndigheter är kapabla att på ett effektivt sätt genomföra sådana åtgärder som avses i majoritetens förslag till tillkännagivande om att det är viktigt att i digitala miljöer där det förekommer våldsförhållande budskap som utgör verktyg i rekryteringen till extremistiska organisationer och konstellationer sprida positiva motbudskap om demokrati och våra grundläggande värden. Vi föreslår därför att riksdagen avslår motion 2015/16:156 yrkande 10.

4. Beredskap för att hantera avhoppare, punkt 9 (SD)

av Jonas Millard (SD) och Fredrik Eriksson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motion

2015/16:156 av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 13.

Ställningstagande

Har man en gång lämnat Sverige för att delta i terroraktiviteter bör man aldrig vara välkommen hit igen. Därmed behövs inte den beredskap som majoriteten förespråkar för att hantera avhoppare. Motion 2015/16:156 yrkande 13 bör därför avslås.

5. Exitverksamheter, punkt 10 – motiveringen (SD)

av Jonas Millard (SD) och Fredrik Eriksson (SD).

Ställningstagande

Då vi anser att den som lämnat Sverige för att delta i terrorverksamhet inte är välkommen tillbaka finns det inget värde att bifalla yrkande 11 och 12 och dessa bör avslås.

6. Anhörigas roll, punkt 11 – motiveringen (SD)

av Jonas Millard (SD) och Fredrik Eriksson (SD).

Ställningstagande

Vi är skeptiska till att en så kallad stödtelefon skulle kunna vara till hjälp för att förhindra radikaliseringsprocess. En påbörjad radikaliseringsprocess torde i allt väsentligt vara en fråga för Säkerhetspolisen.

Särskilt yttrande

Skrivelsen om åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism (V)

Mia Sydow Mölleby (V) anför:

Regeringens skrivelse innehåller en rad bra förslag på åtgärder som Vänsterpartiet ställer sig bakom och vi har heller inget att invända mot de tillägg som gjorts. I betänkandet hänvisas på flera ställen till den överenskommelse som ingicks i höstas mellan regeringen och M, C, L och KD rörande åtgärder mot terrorism. Vänsterpartiet ingick inte i denna överenskommelse men står bakom flera av de åtgärder som återfinns i överenskommelsen.

Vänsterpartiet anser att det är av stor vikt att åtgärder vidtas för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism. En viktig förutsättning för detta arbete är en stark och välfungerande välfärd, social och ekonomisk trygghet och inte minst ett bra utbildningsväsende. Utbildningsväsendets demokratiuppdrag är mycket viktigt och det är grundläggande att frågor som rör demokratiska värden och mänskliga rättigheter får en framskjutande roll tidigt under skolgången och kommer alla elever till del.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelsen

Regeringens skrivelse 2014/15:144 Åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism

Följdmotionerna

2015/16:131 av Jonas Millard och Fredrik Eriksson (båda SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avsätta nuvarande nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism och ersätta denna med en icke politisk samordnare och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör göra en ny riskanalys om vilka typer av våldsbejakande extremism som utgör det största hotet mot Sverige och vidta åtgärder i enlighet med den och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:156 av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fullfölja och ta till vara den nationella samordnarens arbete och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka kunskapen i kommuner, skolor och hos andra aktörer om hur radikaliseringsprocesser kan upptäckas på ett tidigt stadium och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att upprätta ett informationsmaterial som distribueras till kommunerna för att öka deras kunskap om förebyggande arbete och hur kommunerna bör arbeta med återvändare och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla förebyggande insatser och arbeta fram en handlingsplan för hur det arbetet ska bedrivas och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvidga Forum för levande historias uppdrag till att även omfatta att sprida kunskap om våldsbejakande islamistiska organisationers övergrepp och ideologi och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att trossamfund bör ingå i det förebyggande arbetet genom en förbättrad dialog mellan kommuner och samfund och tillkännager detta för regeringen.

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda behovet av och formerna för ett förtydligt ansvar för skolhuvudmän och andra som arbetar med barn och unga att motverka radikaliserings och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla metoder och redskap för att hjälpa kommunerna att identifiera samfund och organisationer som inte bör uppbära stöd från det allmänna, eftersom de inte står bakom grundläggande principer för ett demokratiskt samhälle, och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka och stödja samfund och organisationer som vill motverka radikaliserings och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att i digitala miljöer bemöta extremistiska åsikter och förespråka demokratiska värden och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stöd till exitverksamheter för avhoppare från våldsbejakande, extremistiska grupper och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sprida avhoppares erfarenheter och kunskaper, särskilt bland ungdomar, och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om samhällets beredskap för att hantera bl.a. återvändare från våldsbejakande, extremistiska grupper och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om anhöriga och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förbättrade rutiner inom kriminalvården för att upptäcka och motverka radikaliserings på anstalterna och tillkännager detta för regeringen.

Motioner från allmänna motionstiden 2015/16

2015/16:780 av Robert Hannah (FP):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommuner som har problem med våldsbejakande extremism är skyldiga att ta fram handlingsplaner för att bekämpa våldsbejakande extremism, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.

2015/16:3072 av Anna Kinberg Batra m.fl. (M):

20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om rutiner inom kriminalvården för att upptäcka och motverka radikaliserings på anstalterna och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

Justitieutskottets yttrande 2015/16:JuU2y

Åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism

Till konstitutionsutskottet

Konstitutionsutskottet beslutade den 13 oktober 2015 att ge bl.a. justitieutskottet tillfälle att yttra sig över skrivelse 2014/15:144 Åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism och motioner i de delar som rör utskottets beredningsområde.

Justitieutskottet har beslutat att yttra sig över skrivelsen i de delar som rör justitieutskottets beredningsområde och över motionerna 2015/16:131 (SD) yrkandena 1 och 2 och 2015/16:156 (M, C, FP, KD) yrkandena 1 och 15. Vidare yttrar sig justitieutskottet över ett motionsyrkande, 2015/16:3072 (M) yrkande 20, från den allmänna motionstiden 2015. Det sistnämnda motionsyrkandet överlämnas till konstitutionsutskottet om konstitutionsutskottet medger det.

Justitieutskottet anser att konstitutionsutskottet bör föreslå att riksdagen gör ett tillkännagivande som innebär att ett skarpare uppdrag formuleras om förbättrade rutiner inom Kriminalvårdens verksamhet när det gäller arbetet mot radikalisering i anstaltsmiljö. Detta innebär att motionerna 2015/16:156 (M, C, FP, KD) yrkande 15 och 2015/16:3072 (M) yrkande 20 bör tillstyrkas.

I övrigt välkomnar utskottet de åtgärder som regeringen redovisar i skrivelsen och bedömer utifrån sitt perspektiv att åtgärderna är väl motiverade. Utskottet anser därför att motionerna 2015/16:131 (SD) yrkandena 1 och 2 och 2015/16:156 (M, C, FP, KD) yrkande 1 bör avstyrkas.

I yttrandet finns tre avvikande meningar (S, M, SD, MP, C, V, FP, KD).

Utskottets överväganden

Bakgrund

Under 2011 tog regeringen fram en handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism (skr. 2011/12:44). Statskontoret har på uppdrag av regeringen utvärderat handlingsplanen. I rapporten från 2015 Värna demokratin mot våldsbejakande extremism – utvärdering av en handlingsplan rekommenderar Statskontoret bl.a. att regeringen ska fortsätta att ta ett samlat grepp om dessa frågor, att målgrupperna för olika insatser ska tydliggöras i det fortsatta arbetet och att samverkan och styrning ska utvecklas. I arbetet med den nu aktuella skrivelsen har regeringen utgått från Statskontorets analys.

Skrivelsen

I skrivelsen redovisar regeringen framför allt de åtgärder som den har vidtagit under 2014 och 2015 för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Åtgärderna syftar till att öka kunskapen om våldsbejakande extremism och att utveckla förebyggande insatser och metoder. Myndigheter, kommuner och det civila samhällets organisationer inklusive trossamfund ska genom dessa åtgärder mer samordnat och effektivt kunna bidra till att värna demokratin mot våldsbejakande extremism.

I skrivelsen redovisar regeringen även de uppdrag som regeringen har gett de olika myndigheterna under 2012–2014 och de åtgärder som har vidtagits under denna tid.

Motionerna

I motion 2015/16:131 av Jonas Millard och Fredrik Eriksson (båda SD) yrkande 1 begärs ett tillkännagivande om att avsätta den nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism och ersätta denna med en icke politisk samordnare. Motionärerna anför att en samordnare mot våldsbejakande extremism bör ha gedigen erfarenhet av antingen militära, polisiära eller civila områden. En sådan samordnare bör dessutom ha en väl dokumenterad kunskap om terrorism och extremism.

I yrkande 2 i motionen anfördes att regeringen bör göra en ny riskanalys om vilka typer av våldsbejakande extremism som utgör de största hoten mot Sverige. Regeringen bör återkomma med en strategi och ett åtgärds paket som svarar mot de verkliga behoven.

I motion 2015/16:156 av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 1 anfördes att det är viktigt att fullfölja det arbete som den nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism utför och att ta till vara erfarenheterna från arbetet.

I yrkande 15 i samma motion anförs att det behövs ett skarpare uppdrag när det gäller förbättrade rutiner inom Kriminalvården för att upptäcka och motverka radikaliserings på anstalterna. Även kunskap och metoder bör ses över. Även i partimotion 2015/16:3072 av Anna Kinberg Batra m.fl. (M) yrkande 20 krävs förbättrade rutiner inom Kriminalvården när det gäller arbetet mot radikaliserings. Enligt motionärerna är det viktigt att det arbete mot radikaliserings på anstalterna som har påbörjats kan fortsätta och att arbetet utvecklas.

Utskottets ställningstagande

Det brottsförebyggande arbetet

De våldsbejakande gruppernas aktiviteter och ideologier skapar problem som tangerar många områden. Ett område som mer direkt berörs av åtgärder för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism är, som regeringen anför, det brottsförebyggande arbetet.

Brottsförebyggande arbete i detta sammanhang syftar till att systematiskt och kunskapsbaserat arbeta mot brottslighetens orsaker och att begränsa möjligheterna att begå brott. Arbetet sker i nära samverkan mellan statliga myndigheter, kommuner, frivilligorganisationer, föreningar och trossamfund, framför allt på lokal nivå. De brottsbekämpande myndigheternas förebyggande arbete riktar sig i huvudsak till potentiella riskgrupper och mot potentiella brottsfall. Polismyndigheten och Säkerhetspolisen kan, med sin unika kunskap om brottsligheten och dess utveckling inom ett visst geografiskt område, bidra med relevant information vid framtagandet av de lokala problembilder som ska styra det lokala brottsförebyggande arbetet och det lokala arbetet för att motverka våldsbejakande extremism.

Dessutom sprider Brottsförebyggande rådet kunskap och ger kvalificerat metodstöd till brottsförebyggande aktörer för att de ska kunna bedriva ett effektivt och kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete utifrån lokala förutsättningar.

Utskottet anser i likhet med regeringen att den brottsförebyggande verksamheten är en viktig del i arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism.

Åtgärder inom Kriminalvårdens område

De åtgärder som redovisas i skrivelsen syftar till att öka kunskapen om våldsbejakande extremism och att utveckla förebyggande insatser och metoder. Några av åtgärderna är inriktade på att utveckla insatser för individer som är eller har varit involverade i våldsbejakande extremistiska rörelser. Åtgärderna syftar till att kunna bemöta ideologiskt övertygade individer och till att minska risken för återfall i ideologiskt motiverad brottslighet hos enskilda individer. Som framgår av skrivelsen har regeringen lämnat ett

uppdrag till Kriminalvården att göra en kartläggning av metoder och arbetssätt som kan användas för att förebygga våldsbejakande extremism hos Kriminalvårdens klienter (Ju2015/05232/KRIM). Kartläggningen ska även omfatta metoder och arbetssätt som kan användas i arbetet med klienter som redan är anslutna eller på annat sätt har koppling till våldsbejakande extremistiska grupper. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet senast den 31 maj 2016.

Utskottet ser positivt på att Kriminalvården har fått ett uppdrag att göra en kartläggning av metoder och arbetssätt som kan användas för att förebygga våldsbejakande extremism. Utskottet anser dock att ett skarpere uppdrag bör formuleras när det gäller förbättrade rutiner inom Kriminalvårdens verksamhet. Denna verksamhet utgör en riskmiljö där det är särskilt viktigt med fungerande rutiner för att upptäcka och motverka radikaliserings. Det förebyggande arbetet mot radikalisering i anstaltsmiljö behöver utvecklas och kunskaper och metoder behöver ses över. Den modell som tillämpas i Danmark kan vara av intresse, där personalen utbildas för att upptäcka radikalisering och ges verktyg för att dokumentera och möta tidiga tendenser. Från de utgångspunkter justitieutskottet har att beakta anser utskottet att konstitutionsutskottet bör föreslå riksdagen att göra ett tillkännagivande med detta innehåll. Ett sådant ställningstagande innebär att motionerna 2015/16:156 (M, C, FP, KD) yrkande 15 och 2015/16:3072 (M) yrkande 20 tillstyrks.

Nationell samordnare mot våldsbejakande extremism

I juni 2014 tillsattes en särskild utredare i rollen som nationell samordnare för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism (Ju 2014:18). Samordnaren ska utveckla och stärka arbetet på lokal nivå och säkerställa samverkan mellan myndigheter, kommuner och organisationer inklusive trossamfund. Samordnaren har också i uppdrag att förbättra stödet till anhöriga, ta fram och initiera en sammanhållen strategi för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism, uppmuntra till insatser för individer som vill lämna våldsbejakande extremistiska rörelser och inrätta ett nätverk av experter (dir. 2014:103, dir. 2015:27 och dir. 2015:86). Den nationella samordnarens arbete ska redovisas senast den 15 juni 2016.

Utskottet, som anser att frågan om att utse en nationell samordnare i första hand är en fråga för regeringen, har inte några invändningar mot den samordnare som nu är utsedd. Därmed föreslår utskottet att konstitutionsutskottet avstyrker motion 2015/16:131 (SD) yrkande 1.

Av skrivelsen framgår att regeringen avser att omhänderta de förslag och den strategi som samordnaren har i uppdrag att ta fram när arbetet har avslutats. Utskottet anser därför inte att något tillkännagivande till regeringen behöver göras med anledning av motion 2015/16:156 (M, C, FP, KD) yrkande 1 och föreslår att konstitutionsutskottet avstyrker motionsyrkandet.

Åtgärder mot våldsbejakande extremism

När det gäller riskanalys av vilka typer av våldsbejakande extremism som utgör de största hoten mot Sverige framgår av skrivelsen att departementspromemorian Våldsbejakande extremism i Sverige – nuläge och tendenser (Ds 2014:4) är den senaste heltäckande kunskapssammanställningen som har gjorts av våldsbejakande extremism i Sverige. Beskrivningen av de våldsbejakande politiska och religiösa ideologierna i skrivelsen bygger i huvudsak på denna promemoria. I sammanhanget kan också nämnas att regeringen återkommande redogör för utvecklingen av den internationella terrorismen i den årliga skrivelsen om tillämpningen av lagen om särskild utlänningskontroll, senast i 2014 års redogörelse för tillämpningen av lagen om särskild utlänningskontroll (skr. 2014/15:46) som avsåg tiden den 1 juli 2013 till den 30 juni 2014 (bet. 2014/15:JuU13). I den skrivelsen redogörs bl.a. för vilka extremismmiljöer som kan anses utgöra ett terrorhot i Sverige.

Målsättningen med de åtgärder regeringen tar upp i skrivelsen är att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism. Som framgår av skrivelsen syftar åtgärderna därför till att öka kunskapen om våldsbejakande extremism och att utveckla förebyggande insatser och metoder. Myndigheter, kommuner och det civila samhällets organisationer ska genom dessa åtgärder mer samordnat och effektivt kunna bidra till att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Utskottet konstaterar att bl.a. Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Kriminalvården har en viktig uppgift att fylla i detta sammanhang. När det gäller åtgärder mot extremism vill utskottet även framhålla att den nationella samordnaren har ett pågående uppdrag att bl.a. ta fram förslag och en strategi mot våldsbejakande extremism.

I detta sammanhang kan även nämnas att regeringen har tagit fram en ny nationell strategi mot terrorism: Förebygga, förhindra och försvåra – den svenska strategin mot terrorism (skr. 2014/15:146). Syftet med strategin är att skapa en tydlig struktur för det arbete som krävs för att motverka terroristbrottslighet. Terrorism är, som regeringen anför, en extrem form av våldsbejakande extremism. Ansvaret för att motverka terrorism och terroristbrottslighet ligger framför allt på de brottsbekämpande myndigheterna. Att värna demokratin mot våldsbejakande extremism inkluderar också insatser som motverkar radikaliserings och rekrytering till terroristgrupper och terroristbrottslighet i Sverige och i utlandet. Utskottet kommer att behandla skrivelsen under hösten.

Utskottet har från sin utgångspunkt inget att invända mot de riskanalyser som görs i skrivelsen. Vidare bedömer utskottet att de åtgärder som redovisas i skrivelsen är väl motiverade. Därmed anser utskottet att konstitutionsutskottet bör avstyrka motion 2015/16:131 (SD) yrkande 2.

Stockholm den 5 november 2015

På justitieutskottets vägnar

Beatrice Ask

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Beatrice Ask (M), Annika Hirvonen Falk (MP), Helene Petersson i Stockaryd (S), Elin Lundgren (S), Krister Hammarbergh (M), Arhe Hamednaca (S), Anti Avsan (M), Susanne Eberstein (S), Johan Hedin (C), Anders Hansson (M), Petter Löberg (S), Adam Marttinen (SD), Roger Haddad (FP), Andreas Carlson (KD), Lawen Redar (S), Runar Filper (SD) och Torbjörn Björlund (V).

Avvikande meningar

1. Åtgärder inom Kriminalvårdens område (S, MP, V)

Annika Hirvonen Falk (MP), Helene Petersson i Stockaryd (S), Elin Lundgren (S), Arhe Hamednaca (S), Susanne Eberstein (S), Petter Löberg (S), Lawen Redar (S) och Torbjörn Björlund (V) anför:

Inom den svenska Kriminalvården finns som framgår av skrivelsen ett antal faktorer som syftar till att minska risken för att individer rekryteras till våldsbejakande extremist- och terroristgrupper, t.ex. en utbyggd underrättelseverksamhet, relativt små anstaltsavdelningar samt en medveten strategi vid placering av intagna och personal som arbetar nära de intagna i vardagen. Trots dessa skyddande faktorer kan intagna i häkte och anstalt och Kriminalvårdens klienter inom frivården bli utsatta för negativ påverkan såväl inom Kriminalvårdens miljöer som från det omkringliggande samhället. För att kunna bemöta detta är det viktigt att Kriminalvården har metoder och kunskaper för att förebygga radikaliserings och för att kunna hantera individer som är på väg att radikaliseras eller som redan har anslutit sig till våldsbejakande extremistiska rörelser.

Vi kan konstatera att regeringen har gett Kriminalvården i uppdrag att göra en kartläggning av metoder och arbetssätt som kan användas för att förebygga våldsbejakande extremism hos Kriminalvårdens klienter. Kartläggningen ska även omfatta metoder och arbetssätt som kan användas i arbetet med klienter som redan är anslutna eller på annat sätt har koppling till våldsbejakande extremistiska grupper. Kriminalvården ska därutöver inhämta kunskap från kriminalvården i några utvalda länder. I uppdraget ingår även att göra en sammanställning av de exempel på metoder och arbetsformer som används i Sverige och internationellt. De metoder och arbetsformer som Kriminalvården bedömer vara möjliga att genomföra i verksamheten ska på ett lämpligt sätt tillämpas inom myndigheten.

Vi anser att uppdraget är utformat på ett ändamålsenligt sätt och föreslår därför att konstitutionsutskottet avstyrker motionerna 2015/16:156 (M, C, FP, KD) yrkande 15 och 2015/16:3072 (M) yrkande 20.

2. Nationell samordnare mot våldsbejakande extremism (M, C, FP, KD)

Beatrice Ask (M), Krister Hammarbergh (M), Anti Avsan (M), Johan Hedin (C), Anders Hansson (M), Roger Haddad (FP) och Andreas Carlson (KD) anför:

Regeringen fattade i december 2011 ett beslut om en handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Handlingsplanen, som sträckte sig över åren 2012–2014, innehöll flera åtgärder för att öka kunskapen om våldsbejakande extremism och minska det ideologiskt motiverade våldet.

Den nationella samordnare som regeringen tillsatte under 2014 arbetar nu med att ta fram en sammanhållen strategi för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Uppdraget syftar bl.a. till en förbättrad samverkan mellan myndigheter, kommuner och organisationer på nationell, regional och lokal nivå när det gäller arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Den nationella samordnaren ska även verka för att öka kunskapen om våldsbejakande extremism och att utveckla förebyggande metoder. Vi vill understryka vikten av att detta arbete fullföljs och att regeringen ser till att erfarenheterna från arbetet tas väl om hand.

Detta innebär att vi anser att konstitutionsutskottet bör tillstyrka motion 2015/16:156 (M, C, FP, KD) yrkande 1.

3. Åtgärder mot våldsbejakande extremism (SD)

Adam Marttinen (SD) och Runar Filper (SD) anför:

Hot från våldsbejakande grupper förtjänar med enfasettas att tas på allvar. Det får därför anses vara av stor vikt att den nationella samordnaren har den kompetens som krävs för att kunna lösa uppdraget att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism. I den kontexten menar vi att en person med väl dokumenterad kunskap om terrorism och extremism vore att föredra. En sådan person bör även ha gedigen erfarenhet av antingen militära, polisiära eller civila områden. Den efterfrågade kunskapen och erfarenheten bör huvudsakligen ha förvärvats genom yrkesarbete utan koppling till politiska uppdrag eller överväganden, detta för att personen i fråga på bästa sätt ska kunna samordna insatser och knyta relevanta experter till sin grupp. Enligt vår mening saknar den nuvarande samordnaren dessa egenskaper. Regeringen bör därför skyndsamt tillsätta en ny samordnare som uppfyller vad vi här anför.

Som framgår av rapporten Våldsbejakande extremism i Sverige – nuläge och tendenser (Ds 2014:4) är bedömningen av terrorhotnivån för Sverige klassad som förhöjd sedan oktober 2010. Rapporten slår vidare fast att det finns attentatshot från samtliga våldsbejakande extremistmiljöer i Sverige. Bedömningen är dock att det största hotet utgörs av våldsbejakande islamistiska miljöer och att attentatshotet är som störst från individer som deltagit i träning eller i strider i konfliktzoner och sedan återvänt till Sverige. Man får förmoda att den senaste tidens migrantströmmar från bl.a. Syrien inte minskat denna risk, snarare tvärtom. Den s.k. autonoma miljön, dvs. den vänsterextremistiska miljön, anses utgöra ett hot mot delar av det demokratiska systemets grundläggande funktioner såväl som mot enskilda personer och äger förmågan att agera samordnat och systematiskt. Vitmaktmiljön anses sakna direkt förmåga och avsikt att agera mot det demokratiska systemets grundläggande funktioner men anses utgöra ett hot mot enskilda personer. I skrivelsen förbises helt att det utöver de tre som nämns också finns andra extremistmiljöer, t.ex. militant miljö- och djurrättsaktivism samt vissa radikalfeministers revolutionära uppmaningar om

att bl.a. tillgripa våld mot vad man kallar heteronormativa, medelålders vita män, vilka dessa anser utgör och upprätthåller vad de upplever som en patriarkal könsmaktsordning. Möjligen får dessa delar på sin höjd antas inrymmas i den vänsterextremism som knappt berörs eller analyseras närmare i framställningen. Det presenterade materialet fokuserar föga förvånande opropotionerligt mycket på en av de tre identifierade formerna av våldsbejakande extremism.

När så det verkligt överhängande hotet mot den rådande demokratiska samhällsordningen, den islamistiska radikaliseringsen, väl ska avhandlas drygt halvvägs in i redogörelsen föreslår man att denna ska bemötas med åtgärder som att upprätta en stödtelefon och ett utvecklat genusperspektiv. Detta ska alltså vara ett sätt att hantera individer som står i begrepp att utsätta var och en som inte underkastar sig deras medeltida vanföreställningar för onämnbare grymheter men också begå terrorattacker som slår mer eller mindre urskillningslöst mot hela befolkningar. Sålunda är vidtagna åtgärder vare sig trovärdiga eller tillräckliga för att värna vårt samhälle från så främmande och avskyvärda inslag, vilka över huvud taget inte hör hemma i vår nationella gemenskap. Här behövs betydligt kraftfullare och mer långtgående initiativ, något som den nationella samordnaren eller regeringen inte förmår prestera. Med detta sagt anser vi att de åtgärder som samhället, i detta fall genom regeringen, vidtar för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism måste spegla de verkliga hot som det utsätts för. Regeringen bör därför återkomma med en strategi och ett åtgärds paket som svarar mot de verkliga behoven.

Detta innebär att vi anser att konstitutionsutskottet bör tillstyrka motion 2015/16:131 yrkande 1 och 2.

BILAGA 3

Utbildningsutskottets yttrande 2015/16:UbU3y

Åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism

Till konstitutionsutskottet

Konstitutionsutskottet beslutade den 13 oktober 2015 att bereda bl.a. utbildningsutskottet tillfälle att senast den 19 november 2015 yttra sig över skrivelse 2014/15:144 Åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism och de motioner som väckts med anledning av skrivelsen i de delar dessa berör utbildningsutskottets beredningsområde.

Utbildningsutskottet begränsar sitt yttrande till frågor som rör utskottets beredningsområde och motion 2015/16:156 av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) yrkandena 2 och 7.

Utbildningsutskottet välkomnar regeringens skrivelse om åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism. Det är en allvarlig och angelägen fråga. Många av de lokala aktörer som behövs i arbetet för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism finns inom kommunala verksamheter, som skola och fritidsverksamhet. Skrivelsen innehåller enligt utskottet tydliga och konkreta åtgärder.

Utbildningsutskottet anser vidare att konstitutionsutskottet bör föreslå att riksdagen gör tillkännagivanden som innebär dels att det behövs ökad kunskap i kommuner och skolor och hos andra aktörer om hur radikaliserings kan upptäckas på ett tidigt stadium, dels att man bör utreda behovet av och formerna för ett förtydligt ansvar för skolhuvudmän och andra som arbetar med barn och unga att motverka radikaliserings. Utbildningsutskottet anser därmed att konstitutionsutskottet bör tillstyrka motion 2015/16:156 yrkandena 2 och 7.

I yttrandet finns ett särskilt yttrande (V).

Utskottets överväganden

Skrivelsen

Sammanfattning

I skrivelse 2014/15:144 Åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism redovisas de åtgärder som regeringen har vidtagit för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Åtgärderna syftar dels till att öka kunskapen om våldsbejakande extremism, dels till att utveckla förebyggande insatser och metoder. Myndigheter, kommuner och det civila samhällets organisationer inklusive trossamfund ska genom dessa åtgärder mer samordnat och effektivt kunna bidra till att värna demokratin mot våldsbejakande extremism.

Skrivelsen berör i vissa delar utbildningsutskottets beredningsområde.

En nationell samordnare för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism

Den nationella samordnaren för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism (Ju 2014:18) är den mest omfattande insatsen som nu pågår för att utveckla arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Samordnaren har uppdraget att utveckla och stärka arbetet på lokal nivå och säkerställa samverkan mellan myndigheter, kommuner och organisationer inklusive trossamfund. Samordnaren har också i uppdrag att förbättra stödet till anhöriga, ta fram och initiera en sammanhållen strategi för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism, uppmuntra till insatser för individer som vill lämna våldsbejakande extremistiska rörelser och inrätta ett nätverk av experter (dir. 2015:27).

I skrivelsen presenteras pågående åtgärder mot våldsbejakande extremism i syfte att tydliggöra ansvarsområden, samverkan och målgrupper och att utveckla myndigheternas beredskap och insatser under den tid som den nationella samordnarens uppdrag pågår.

Efter att den nationella samordnarens arbete har avslutats i juni 2016 avser regeringen att omhänderta de förslag och den strategi som samordnaren har i uppdrag att ta fram.

Inriktning av åtgärderna

De åtgärder som genomförs omfattar följande fem områden:

- Nationell samordning för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism.
- Åtgärder för att värna demokratin och alla människors lika värde och rättigheter.

- Åtgärder mot identifierade risker.
- Åtgärder för att individer ska lämna våldsbejakande extremistiska rörelser.
- Stärkt nordiskt och internationellt kunskaps- och erfarenhetsutbyte.

Nedan redogörs översiktligt för de åtgärder i skrivelsen som berör utbildningsutskottets beredningsområde.

Åtgärder för att värna demokratin och alla människors lika värde och rättigheter

Åtgärder inom detta område riktar sig brett till alla inom relevanta grupper, t.ex. alla elever, ungdomar och berörda yrkesgrupper.

Kunskap och beredskap måste finnas, framför allt hos de personer och olika personalgrupper som kommer i kontakt med ungdomar. Berörda personalgrupper är bl.a. lärare och fritidsledare.

Den nationella samordnaren har ett särskilt uppdrag att erbjuda och förmedla kunskapsstöd till kommuner och andra lokala aktörer som identifierar problem med våldsbejakande extremism.

Regeringen har gett den nationella samordnaren ansvar för att utforma och genomföra utbildningsinsatser riktade till relevanta yrkesgrupper på lokal nivå (dir. 2014:103). Samordnaren ansvarar också för att utveckla och uppdatera det digitala utbildningsmaterialet Samtalskompassen genom att samla forskning och kunskap om våldsbejakande extremism och om fungerande förebyggande metoder.

Vidare har regeringen gett Forum för levande historia i uppdrag att under perioden 2015–2017 genomföra en stor utbildningsinsats om olika former av rasism och intolerans i historien och i dag (Ku2015/219/KA). Forum för levande historia ska i genomförandet av uppdraget utgå från barns och ungas verklighet i Sverige i dag. Uppdraget ska genomföras i samarbete med Skolverket. Målsättningen är att nå ut till alla Sveriges elever i grundskolan och i gymnasieskolan.

Åtgärder mot identifierade risker

Åtgärderna inom detta område riktar sig till identifierade riskgrupper eller ett område där det finns identifierade risker och problem kopplade till våldsbejakande extremism.

För att kunna motverka rekryteringen av människor till våldsbejakande extremism och till rasistiska organisationer måste samhället förstå de bidragande orsakerna såväl på det individuella som på det strukturella planet. Därför krävs kunskap och metoder som är vetenskapligt förankrade. Regeringen har genom en ändring i regleringsbrevet för budgetåret 2015 för Göteborgs universitet gett universitetet i uppdrag att utveckla och sprida kunskap och metoder för att minska rekryteringen av människor till våldsbejakande ideologier och rörelser och till rasistiska organisationer.

Motionen

I kommittémotion 2015/16:156 av Andreas Norlén m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 2 anförs att det behövs ökad kunskap i kommuner och skolor och hos andra aktörer om hur radikaliseringsprocesser kan upptäckas på ett tidigt stadium.

I yrkande 7 önskar motionärerna utreda behovet av och formerna för ett förtydligt ansvar för skolhuvudmän och andra som arbetar med barn och unga att motverka radikaliseringsprocesser.

Utskottets ställningstagande

Utskottet välkomnar regeringens skrivelse om åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism. Det är en allvarlig och angelägen fråga. Demokratien måste värnas, och samhället måste bli mer motståndskraftigt mot radikaliseringsprocesser till våldsbejakande extremism. Enligt utskottet bör samverkan mellan samtliga berörda aktörer säkerställas, likaså bör arbetet på lokal nivå stärkas.

Många av de lokala aktörer som behövs i arbetet för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism finns inom kommunala verksamheter, som skola och fritidsverksamhet. Skrivelsen innehåller enligt utskottet tydliga och konkreta åtgärder. Flera av de insatser och åtgärder som beskrivs i skrivelsen handlar om att på olika sätt öka kunskapen hos bl.a. kommuner och skolor för att kunna arbeta i förebyggande syfte.

Utskottet vill understryka behovet av ökad kunskap i kommuner och skolor och hos andra aktörer om hur radikaliseringsprocesser kan upptäckas på ett tidigt stadium. I likhet med regeringen anser utskottet att det behövs mer kunskap hos samtliga aktörer för att de ska kunna arbeta förebyggande. Det krävs enligt utskottet ett grundläggande arbete med att utveckla metoder för hur t.ex. kommuner och skolor i ett tidigt skede ska kunna upptäcka ungdomar som riskerar att radikaliseras, bl.a. utbildning om vilka signaler lärare och andra som vistas i ungas närhet ska vara uppmärksamma på. Därmed delar utskottet den uppfattning som framförs i motion 2015/16:156 yrkande 2.

Vidare anser utskottet att de vuxna som har mycket kontakt med barn och ungdomar inom exempelvis skolan har en extra viktig roll när det gäller att upptäcka och avbryta en pågående radikaliseringsprocess. I Storbritannien infördes den 1 juli 2015 en ”plikt att förhindra” (prevent duty). Den innebär ett förtydligt ansvar för skolhuvudmän och andra som arbetar med barn och ungdomar, inklusive universitet och högskolor, att identifiera barn och unga som löper särskild risk att utsättas för påtryckningar som kan leda till radikaliseringsprocesser och att slå larm om sådana personer identifieras. Den innebär också ett ansvar för att ifrågasätta och avbryta en pågående radikaliseringsprocess, genom att utmana extremistiska åsikter och stå upp för demokratiska värden. Utskottet menar att det är viktigt att framhålla det ansvar som åvilar t.ex. skolans medarbetare att vara uppmärksamma på tendenser till radikaliseringsprocesser och att inte stillatigande åhöra extremistisk retorik. Utskottet anser därför i likhet med vad

motionärerna framför i motion 2015/16:156 yrkande 7 att det behöver utredas om detta ansvar bör tydliggöras i Sverige och att det brittiska exemplet bör studeras i det sammanhanget.

Sammanfattningsvis anser således utbildningsutskottet att konstitutionsutskottet bör tillstyrka motion 2015/16:156 yrkandena 2 och 7.

Stockholm den 19 november 2015

På utbildningsutskottets vägnar

Lena Hallengren

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Lena Hallengren (S), Christer Nylander (FP), Camilla Waltersson Grönvall (M), Thomas Strand (S), Betty Malmberg (M), Caroline Helmersson Olsson (S), Stefan Jakobsson (SD), Michael Svensson (M), Håkan Bergman (S), Ulrika Carlsson i Skövde (C), Jabbar Amin (MP), Erik Bengtzboe (M), Gunilla Svantorp (S), Robert Stenkvist (SD), Daniel Riazat (V), Annika Eclund (KD) och Roza Güclü Hedin (S).

1. Särskilt yttrande (V)

Daniel Riazat (V) anför:

Jag välkomnar att regeringen vill vidta åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism. Det är en viktig och aktuell fråga i tider av rasistiska terrordåd, brandattentat och IS barbariska attacker mot mänskligheten.

Demokratin måste stärkas, och samhället måste bli mer motståndskraftigt mot den våldsbejakande extremismen. Jag delar regeringens uppfattning i skrivelsen (skr. 2014/15:144) men vill särskilt tydliggöra min uppfattning om vissa delar.

Att alla demokrater och demokratiska partier ska hjälpas åt i arbetet mot våldsbejakande extremism är helt korrekt och inte minst ett ansvar för utbildningsväsendet i dess demokratiuppdrag, men delar av åtgärderna går ut på att bygga upp ett system där elevers beteende ska granskas, vilket blir oerhört svårt och dessutom ett arbete utöver den skollag och läroplan som vi har i dag. Min uppfattning är att demokratiuppdraget i skolan och utbildningen behöver stärkas framöver och likaså arbetet mot mobbning, som i vissa fall kan vara en avgörande faktor. Även ämnen som historia och samhällskunskap är viktiga beståndsdelar i detta. Det är för övrigt oroväckande att en nationell samordning mot våldsbejakande extremism inte innehåller en plan för att analysera och förändra samhällsstrukturer som i vissa fall bidrar till att lägga grogrund för olika typer av extremism.